ڕێکخراوی قوتابیانی کوردستان

نوسینگەی هەولێر

تەنها محمد صلی الله علیه وسلم

ئامادەکردنی

پشتیوان کاکل

2006

منتدى إقراء الثقافي

تەنها محمد صلى الله عليه وسلم

ئامادەکردنی

پشتیوان کاکل

٢٠٠٦

تەنها ﷺ

ئامادەكردنی: پشتیوان كاكل

بلاّوكار: رێكخراوی قوتابیانی كوردستان

پیت چنین: كرمانج _ هەولێری

بەرگ : كاكۆ

تیراژ: 1500 دانە

بەناوی خودای بەتەنیٚ

سوپاس و ستایش بۆ خودای گەورە کە بەم ئاینە شیرینەی ئاشناکردین... درود و بیٚ وەیی لە سەر گیانی ﷺ کە ماندوو بوو .. ئازاری چەشت.. دەربەدەر بوو.. بۆ بەختەوەری ئێمە.

ئـەم بابەتـە سـاڵی رابـردوو لـە کۆلێژەکـەی خۆمـان لـە شێوەی مەلزەمەیـەك بڵاومان کردەوە، لەدوایدا لێرە و لەوێی ناوەندکانی خوێندن (هەولێر و سلێمانی) زۆردانەی لیٚ کۆپی و بڵاوکراوە، ئەوەی زیاتر و زۆرتر خۆشحاڵم دەکات لە دووبارە بڵاوبوونەوەی ئەم بابەتانە هاوکات بوونیەتی لەگـەڵ پرۆسـەی سەرخستنی ﷺ دژ بە ناحەزانی راستی و زانست، **ئەی خودا**، شەرەفێکی چەندە گەورەیە کـە لـە سەرخستنی ئەم "پیاوە بەرزە" هاوپشك بم.. !بۆیە ئەمڕۆ زۆر زۆر کەیف سازم .

<u>بۆ چی</u>..

ئەم بابەتـە لەبـەر سـیٚ خـاڵ ئامادە کراوە، **<u>یەکـەم:</u>** بەشێکی زۆر لـە گـەنج و لاوەکـانی ئـەم رۆژگارەمـان وەکـو پێویست پەیامبـەری خۆشەویـست ﷺ یـان نەناسیوە، هەڵبەتە ناسینێکی بابەتی و زانیستیانە، زیـاتر لەمـەش هەنـدێك جـار "ئـەو"یـان بـە ناشـیرن و شـێوێنراوی ناسـێنراوە. ئـەم بابەتـە هەوڵێکـە بـۆ راستکردنەوەی ئـەم تێڕوانیانانـە و ناسـاندنێکی بابەتیانـەی ﷺ ە . **<u>دووەم:</u>** لـە سەرو بەندی بڵاوبوونەی دەنگۆی هەڵگەرانەوەی هەندێك گەنج و لاوی کوردسـتان لەئاینی ئیسلام و بوونیان بە فەلە (دیان) ئەم بابەتە لەشوێن خۆیەتی، بەتایبـەت هەندێك خاڵ کە بەرێز ئاشوك لە چاوپێکەوتنەکانی دا باسیان دەکـات، دەکرێـت بکرێن بە هۆکارێك و بانگخوازان سوودی لیٚ وەربگرن.. **<u>سیٚ یەم:</u>** "ئاشـوك کـۆڵن" لـەرووی سیاسـیەوە ئاشـکرابوونی ئـەو هاوپەیمانیەتیـەی نێـوان کەنیـسە

داردەستەکانیان لە رۆژهەلآت دەردەخات بۆ بەگاورکردنی مسولمانان و لاوازکردنی رابوون و بزاوتە ئیسلامیەکان .

بۆ کێ...

ئەم بابەتە بەپلەی یەکەم بۆ کەسانێکە کە "تێگەیشتن" و "پێگەیشتن" یان لە ئاینی ئیسلام لاوازە ..بۆیە داوام لەبەرێزت وایە کە بیگەینیت بەهاورێکانت و بەتایبەتیش لەنێو خودی ئیسلامیەکان قەتیس نەمێنێت.. با زۆرترین کەس بیخوێنێتەوە.

لەکۆتایدا: سوپاس بۆ بەرێز "د.عبدالجلیل" کە بەوەرگێرانی بەشێکی ئەم بابەتە هاوکارم بوو. وەك چۆن سوپاسم بە نوسینگەی هەولێری (رێکخراوی قوتابیانی کوردستان) پێشکەش دەکەم, بەتایبەت مامۆستا "ئەحمەد جەمال" ، کە بلآوکردنەوەیان لە ئەستۆ گرتووە.

پشتیوان کاکل
٢٠٠٦/٦/١٤

چۆنـــیان ناســـیوە

ماهاتما غاندی Mahatma Gandhi

ویستم خەسڵەتەکانی ئەو مرۆڤە بناسم کە بەبێ ناکۆکی دڵی ملیۆنها مرۆڤی بۆ خۆی کێش کردبوو ، بـــەو پـــەڕی دڵنیایـــەوە شمـــشێر ئیـــسلامی نەگەیاندوەتە ئەم پایە بەرزە.. بەڵکو گەیشتنی بـەم پایـە بـەرزە بـەهۆی سـادەی، **ووردبینـی، راسـتگۆی، هونەرمەنـدی ، دڵسۆزی و ئازایـەتی** ﷺ بـووە... ئەمانـە ئیـسلامیان گەیاندوەتـە ئـەم شوێنە نەوەك شمشێر.[1]

"أردت أن أعرف صفات الرجل الذي يملك بـدون نـزاع قلـوب ملايـين البـشر.. لقـد أصبحت مقتنعا كل الاقتناع أن السيف لم يكن الوسيلة التي من خلالها اكتسب الإسلام مكانته، بل كان ذلك من خلال بساطة الرسـول مـع دقتـه وصـدقه في الوعـود، وتفانيـه

[1] - مهاتما غاندی لە وتارێکی دا بۆ رۆژنامەی"ینج إندیا - گەنجی هیندی " تیایدا باسی رەوشتی پەیامبەر ﷺ دەکات .

وإخلاصه لأصدقائه وأتباعه، وشجاعته مع ثقته المطلقة في ربه وفي رسالته، هذه الصفات هي التي مهدت الطريق، وتخطت المصاعب وليس السيف... ".

مایکل هارت: [2] Michael Hart

یەکەم کەسێك لەنێوان **گەورەترین پیاوانی مێژوو** هەڵی بژێرم ﷺ ە، کە هەندێك کەس تووشی سەرسامی دەکات .. بەلام **تاقە پیاو بووە** لەمێژوودا لەلاینی ئاینی و دونیای بەباشترین شێوە سەرکەوتنی بەدەست هێنابێت.

"موحەممەد گەورەترین ئاینی لە جیهان دامەزراند و بلاو کردەوە، بوو بە یەکێك لە سیاسەت مەدارە [3] گەورەکانی جیهان. لەم رۆژگارەدا و دوای تێپەربوونی نزیکەی سیانزە سەدە بەسەر کۆچ کردنی دا هێشتا کاریگەریەکی بەهێزی ماوە .

---

[2] - د. مایکل هارت . Michael Hart

ئەمریکی یە ، لە سالی 1927 چەند نامەیەی دکتۆراکەی لە بارەی گەردوون ناسی بەدەست هێناوە .یەکێکە لە زانا بەناوبانگەکانی بواری فیزیای جێ بەجێ کاری "فیزياء التطبيقية" .

[3] - چەندە سادەن ئەو کەسانەی کە لە نوکی دەرزی یەوە لە ئیسلام دەروانن!! بەوەی کە ئسلام دادەبڕن لە هەموو شتێك و بچوکی دەکەنەوە لە پەیوەندیەکی سادەیی نێوان خوا و مرۆڤەکان "تەنها نوێژ و پارانەوە و زەکات" ، پێیان وایە "زۆرجار وا نیشان دەدەن" کە ئیسلام جگە لەمە نابێت پەیوەندی بە هیچ شتێکی ترەوە هەبێت . کە هەموو ئەم "شتانە" یان لە وشەیەکی وەکو سیاسەت کۆکردۆتەوە ، دەلێن : نابێت ئیسلام و سیاسەت تێکەڵ بکرێن... زۆر جار لەخۆمم دەپرسی : پەیامبەر چۆن کاروباری ئەو سەدان هەزار خەڵکەی هەڵسوڕاندوە... ؟ چۆن ئەو هەموو جەنگەی کردووە ...؟ ئەوهەموو پەیوەندی و پەیمانەی بەستووە...؟ چۆن یەکەم دەستوور لە مێژووی ئەم ناوچەیە " الصحيفه"ی لەمەدینە نوسیەوە...؟ چۆن... ؟.. دەم پرسی چۆن ئەم هەموو کارانەی بە سیاسەت و کار راپەراندن لە قەڵەم نەدرێن !!؟ چەندە سادەن ... کرمانج_هەولێری

إن اختياري ﷺاً، ليكون الأول في أهم وأعظم رجال التاريخ، قد يدهش القراء، ولكنه الرجل الوحيد في التاريخ كله الذي نجح أعلى نجاح على المستويين: الديني والدنيوي.

"لقد أسس محمد ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ ونشر أحد أعظم الأديان في العالم، وأصبح أحد الزعماء العالميين السياسيين العظام. ففي هذه الأيام وبعد مرور ثلاثة عشر قرنًا تقريبًا على وفاته، فإن تأثيره لا يزال قويًا وعارمًا.."[٤].

تولستوی:

پەیام و بەرنامەکەی ﷺ هەموو جیهان دەگرێتەوە چونکە یەکانگیرە لەگەڵ عەقل و حیکمەت.[٥]

ئەوەندە بەسە بۆ ﷺ شانازی پێوەبکات کە نەتەوەیەکی ژێردەستە و خوێناوی لە چنگی دێوەزمەی داب و نەریتی دزێو و ناشیرن رزگارکرد . لەبەردەم ئەم نەتەوەیە رێگای بەرزی و پێشکەوتنی والاکرد .

... وأنّ شريعةَ ﷺ، ستسودُ العالم لانسجامها مع العقل والحكمة.

يكفي ﷺاً فخراً أنّه خلّص أمةً ذليلةً دمويةً من مخالب شياطين العادات الذميمة، وفتح على وجوههم طريقَ الرُّقي والتقدم...

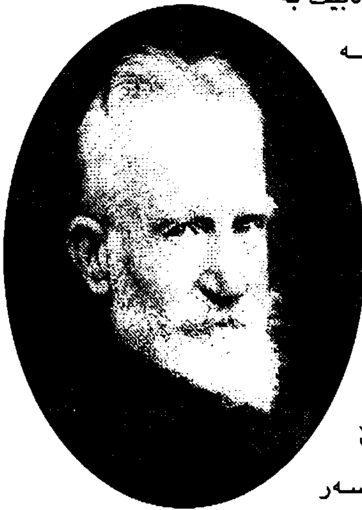
---

4 - دراسة في المائة الأوائل ، لاپەرە ١٩

5 - ليف تولستوی ١٨٢٨ـ ١٩١٠.

برناردشۆ

...پیاوانی ئاینی سەدەکانی ناوەڕاست بەهۆی نەزانی و دەمارگیریانەوە وێنەیەکی تاریکیان بەئاینەکەی ﷺ دابوو ، بە دوژمنی مەسیحیەتیان دەزانی ...بەلاَم من لەم پیاوەم کۆلیوەتەوە ...زۆر سەرسام بووم پێی، گەیشتمە ئەو بڕوایەی کە **دوژمنی مەسیحیەت نەبوو** بەلکو دەبێت بە ڕزگارکەری مرۆڤایەتی ناوزەند بکرێت.... بە بیروڕوای من ئەگەر کارو باری جیهانی ئەمڕۆی پێ بسپێردرێ دەیتوانی چارەی بکات بەوشێوەی کە ئاشتی و ئاسودەیی بۆ مرۆڤەکان دەستەبەر بکات[6] .

ئەم جیهانە چەندە پێویستی بە پیاوێکی خاوەن بیری وەك ﷺ هەیە, ئەو پەیامبەرەی هەردەم ئاینەکەی خۆی بە پیرۆزدەزانی و ڕێزی لێ دەگرت . بەڕاستی ئەم ئاینە بەهێزترین ئاینە لەسەر هەرسکردنی شارستانی یەکان و هەتاهەتایە دەمێنێتەوە . من دەبینم زۆر لە ڕۆڵەکانی نەتەوەکەم بە زانست و بەڵگەوە چوونەتە ناو ئەم ئاینەوە . ئەم ئاینە شوێن پێی خۆی بە فراوانی لەم کێشوەرەدا "ئەوروپا" دەکاتەوە .

إنّ رجال الدين في القرون الوسطى، ونتيجةً للجهل أو التعصّب، قد رسموا لدين ﷺ صورةً قاتمةً، لقد كانوا يعتبرونه عدوًّا للمسيحية، لكنّني اطّلعت على أمر هذا الرجل، فوجدته أعجوبةً خارقةً، وتوصلت إلى أنّه لم يكن عدوًّا للمسيحية، بل يجب أنْ يسمّى منقذ البشرية، وفي رأيي أنّه لو تولّى أمر العالم اليوم، لوفّق في حلّ مشكلاتنا بما يؤمن

---

[6] بەرنادشۆو(1817-1902)، ئینگلیزە، لە شاری "كانیا" لەدایك بووە، پەرتوكێكی بە ناوی (ﷺ) دانا، بەلاَم دەسەلاَتدارانی ئەوكاتەی بەریتانی سوتاندیان .

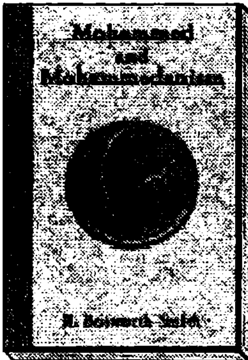
السلام والسعادة التي يرنو البشر إليها.

إن العالم أحوج ما يكون إلى رجلٍ في تفكير محمد ﷺ، هذا النبي الذي وضع دينه دائماً موضع الاحترام والإجلال فإنه أقوى دين على هضم جميع المدنيات، خالداً خلود الأبد، وإني أرى كثيراً من بني قومي قد دخلوا هذا الدين على بينة، وسيجد هذا الدين مجاله الفسيح في هذه القارة (يعني أوروبا).

بوسورث سميث:Bosworth Smith

محمد ﷺ لە یەك كاتدا سەركردەیەكی سیاسی و پێشەوایەكی ئاینی بوو ، فیز و لە خۆبایی بوونی پیاوانی ئاینی پێوە دیار نەبوو ، هەروەكو لەشكر و سوپای قەیسەرەكانی نەبوو ، هەروەها هێزی نیزامی و پاسەوانی تایبەتی و كۆشك و تەلار و داهاتی نەبڕاوەی نەبوو.[7]

لقد كان محمد ﷺ قائدا سياسيا وزعيما دينيا في آن واحد. لكن لم تكن لديه عجرفة رجال الدين، كما لم تكن لديه فيالق مثل القياصرة. ولم يكن لديه جيوش مجيشة أو حرس خاص أو قصر مشيد أو عائد ثابت .

[7] - بوسورث سميث، لە پەرتوكی " محمد و المحمدية". لەندن ١٨٧٤، لاپەرە ٩٢.

ئان بیزیت: Annie Besant

ئایا، دەتەوێت پێم بڵێی پیاوێك لە هەرەتی لاویەتی دایەو هێشتا تەمەنی بیست و چوار ساڵی نەبریوە و ئینجا بێوەژنێکی زۆر لەخۆی گەورەتر دەخوازێت و لەگەڵی بووە بۆماوەی بیست و شەش ساڵ ،تا تەمەنی دەگاتە پەنجا ساڵ، کەتیایدا شەهوەت و ئارەزووی جنسی لاوازدەبێت .. ئایا دەکرێت بگوترێت خێزانەکانی تری بۆمەبەستی جنسی هێناوە ! ! !بەوجۆرە نابێت بریار لەسەر کەسەکان بدرێت.[8]

ئەگەر سەیری ئەو ئافرەتانە بکەین کە خواستوونیەتی دەبینین هەریەکێك لەمانە هۆکار بوونە بۆ بەستنی هاوپەیمانیەتیەك کە لەبەرژەوەندی شوێنکەوتوانی گەڕاوەتەوە یان بەهۆیەوەی دەسکەوتێکی بەدەست هێناوە کە سودی بۆ هاوەڵەکانی هەبووە یان ئەم ئافرەتانەی کە خواستوویەتی زۆر پێویستیان بە پاراستن و پەناگەیەك هەبووە .

هل تقصد أن تخبرني أن رجلاً في عنفوان شبابه لم يتعد الرابعة والعشرين من عمره بعد أن تزوج من امرأة أكبر منه بكثير وظل وفياً لها طيلة ٢٦ عاماً ثم عندما بلغ الخمسين من عمره - السن التي تخبو فيها شهوات الجسد - تزوج لإشباع رغباته وشهواته؟! ليس هكذا يكون الحكم على حياة الأشخاص.

فلو نظرت إلى النساء اللاتي تزوجهن لوجدت أن كل زيجة من هذه الزيجات كانت سبباً

---

[8] ئان بیزینت: "حیاة وتعالیم محمد" .

إما في الدخول في تحالف لصالح أتباعه ودينه أو الحصول على شيء يعود بالنفع على أصحابه أو كانت المرأة التي تزوجها في حاجة ماسة للحماية.

بیریاری فەرەنسی لارماتین:Larmatine

کێ دەتوانێت یەکێك لە ناودارەکانی مێژووی لە بلیمەتیدا لەگەڵ ﷺ بەراوردبکات.

... بەڵێ ئەمەیە موحەممەد (**فەیلەسوف، وتاربێژ،یاسادانەرو شەرکەر** ، دامەزرێنەری بیری یەکتاپەرستی . بەهەموو پێودانگێك دەمەوێت بپرسم کەس هەیە لە ﷺ بەرزتر! ؟

ئەگەر بێتوو پێوەری بلیمەتی و هەڵکەتووی مرۆڤ بەبەرزی مەبەست و دەسکەوتە سەرسوڕهێنەکانیان بێت ، کێ هەیە بیتوانی هەریەکێك لە پایەدارەکانی هاوچەرخ لە بلیمەتیدا لەگەڵ ﷺ بەراورد بکات[9] ؟!

... بالنظر لكل مقاييس العظمة البشرية، أود أن أتساءل: هل هناك من هو أعظم من النبي ﷺ؟

... هذا هو محمد (صلى الله عليه وسلم) الفيلسوف، الخطيب، النبي، المشرع، المحارب، قاهر الأهواء، مؤسس المذاهب الفكرية التي تدعو إلى عبادة حقة.

"إذا كانت الضوابط التي نقيس بها عبقرية الإنسان هي سمو الغاية والنتائج المذهلة

---

[9] - لامرتین لە پەرتوکی "تاريخ تركيا"، باریس، ١٨٥٤، بەرگی دوو ، لاپەرە ٢٧٦-٢٧٧.

لذلك رغم قلة الوسيلة، فمن ذا الذي يجرؤ أن يقارن أيا من عظماء التاريخ الحديث بالنبي ﷺ في عبقريته؟ بالنظر لكل مقاييس العظمة البشرية، أود أن أتساءل: هل هناك من هو أعظم من النبي ﷺ؟

راما كريشنا راو: Prof. Ramakrishna Rao

... ئەوەتانێ ﷺ پێغەمبەرە، ﷺ جەنگاوەرە، (رجل الاعمال)ە، ﷺ سیاسەت مەدارە، ﷺ وتاربێژە، ﷺ چاکەکارە، ﷺ پەناگەی بێ باوکانە، پارێزەری بەندەکانە، ﷺ ئازادکەری ئافرەتانە، ﷺ دادوەرە... هەموو ئەمانە شایەنی ئەوەن کە ببێتە پاڵەوان.

ناتوانین پەی بە هەموو لایەنەکانی کەسایەتی ﷺ ببەین، بەڵام ئەوەی لەتوانای مندایە ئەوەیە کە پوختەی چەند لایەنێکی ژیانی بخەمە روو.

... فهناك ﷺ النبي، و ﷺ المحارب، و ﷺ رجل الأعمال، و ﷺ رجل السياسة، و ﷺ الخطيب، و ﷺ المصلح، و ﷺ ملاذ اليتامى، وحامي العبيد، و ﷺ محرر النساء، و ﷺ القاضي، كل هذه الأدوار الرائعة في كل دروب الحياة الإنسانية تؤهله لأن يكون بطلا.

"لا يمكن معرفة شخصية ﷺ بكل جوانبها. ولكن كل ما في استطاعتي أن أقدمه هو نبذة عن حياته من صور متتابعة جميلة ".

جیبون ئۆكلی:

بڵاوبوونەوەی بانگەوازی ئیسلامی شتێكی سەرسوڕهێنەرنی یە ، بەڵكو بەردەوام بوون و خۆڕاگری بە درێژایی چاخەكان جێگای سەرسوڕمانە .

... تاكو ئیستاش ئەو شوێنەوارە نایاب و چاكەی كە ﷺ لەمەكە و مەدینەدا درووستی كرد لەگەڵ تێپەر بوونی دوانزە سەدەش هەمان جوانی و هێزی لەدەروونی هندی و ئەفریقی و توركە تازە شارەزابووەكان لەقورئان هەیە ..[10]

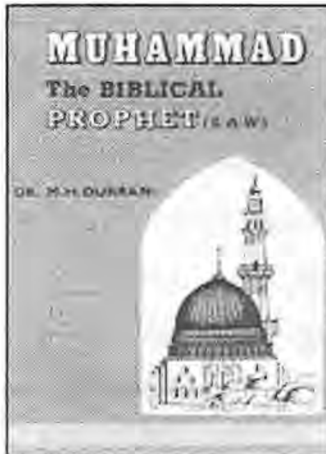
ليس انتشار الدعوة الإسلامية هو ما يستحق الانبهار وإنما استمراريتها وثباتها على مر العصور.

... فما زال الانطباع الرائع الذي حفره ﷺ في مكة والمدينة له نفس الروعة والقوة في نفوس الهنود والأفارقة والأتراك حديثي العهد بالقرآن، رغم مرور اثني عشر قرنا من الزمان.

[10] ئەدوارد جیبون و سیمون ئوكلی، لە پەرتوكی "تاريخ إمبراطورية الشرق"، لەندن ١٨٧٠، لاپەڕە ٥٤

دورانی[11] Dr. M. H. Durrani

نەتەوەکەی " ﷺ " پاشایەتیان خستە بەردەستی، هەروەها هەموو سامانی ولآتیان خستە بەر پێیەکانی ئەگەر وازلە بانگەوازەکەی و بلآوکردنەوەی پەیامەکەی "ئیسلام" بهێنێ . هەموو ئەو فریودانانەی بەرپەرچ داوە و نەیوست، لەشوێنی ئەمانە لە پێناو بانگەوازەکەی ئازار و ژانی **هەڵبژارد**... بۆچی ؟ بۆچی داخواستی ناوبانگ و سامان و دەستەلآت و خۆشی و ئارامی نەبووە؟؟ ئەگەر مرۆڤ خوازیاری وەلآم بێت هەردەبێت بیر لەمانە بکاتەوە .

..... کاتێك پیاوێك " ﷺ " دەبینی واز لەخۆشگوزەرانی تایبەتی خۆی دەهێنێت لەپێناو خەڵکی تر ، لەهەمان کاتدا هەر ئەم خەڵکانە کە " ئەوپیاوە" کار بۆ چاککردنی حاڵیان دەکات و هەموو تواناشی لەم پێناوە خستۆتەکار ، هەڵدەستن بە بەردبارانکردنی و خراپەکاری بەرامبەری و بوارنەدان پێی کە بەئارامی بژیێت تەنانەت لە تاراوگەشدا[12] . لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا بۆ چاککردنی ژیانیان لە هەوڵ و کۆششی ناوەستێت؟ ئایا هیچ کەسێك دەتوانێت هەموو ئەم ئێش و ناخۆشی و ئازارانە بگرێتە ئەستۆ لەپێناو بانگەوازێکی درۆین ..!؟

---

[11] دکتۆر: م. ج. دزاني Dr. M. H. Durrani
بنەچەکەی خێزانیان مسوڵمانە لە سەرەتای تەمەنیدا بە هۆی کاریگەری یەکێك لە قوتابخانەی مزگێنیدەرەکان بوو بە فەلە "مەسیحی" ، بەشێك لە ژیانی لە کەنیسەکانی ئینگلترا بردوەتەسەر ، لە ساڵەکانی 1939وە بوەتە قسیس، تا ساڵی 1963 هاتوەتەوە باوەشی ئیسلام .

[12] - تاراوگە/ منفی ، مەبەست "حەبەشە و طائف"ە . کرمانج_ هەولێری

"... عرضت عليه أمته أن تنصبه ملكًا عليها وأن تضع عند قدميه كل ثروات البلاد إذا كف عن الدعوة إلى دينه ونشر رسالته. فرفض هذه الإغراءات كلها فاختار بدلاً من ذلك أن يعاني من أجل دعوته. لماذا؟ لماذا لم يكترث أبدًا للثروات والجاه والملك والمجد والراحة والدعة والرخاء ؟ لابدّ أن يفكر المرء في ذلك بعمق شديد إذا أراد أن يصل إلى جواب عليه"[١٣].

"... حيث نجد رجلاً يقضي على سعادته الشخصية لصالح الآخرين، بينما يقوم هؤلاء القوم أنفسهم الذين يعمل على تحسين أحوالهم ويبذل أقصى جهده في سبيل ذلك يقومون برميه بالحجارة والإساءة إليه ونفيه وعدم إتاحة الفرصة له للحياة الهادئة حتى في منفاه، وأنه رغم كل ذلك يرفض أن يكف عن السعي لخيرهم؟ هل يمكن لأحد أن يتحمل كل هذا العناء والألم من أجل دعوة السعي لخيرهم؟ هل يمكن لأحد أن يتحمل كل هذا العناء والألم من أجل دعوة مزيفة؟ "[١٤].

ويلز: H. G. Wells [١٥]

"... ئایا، زانیوتە هیچ کاتێك مرۆڤێك بێ ئەوەی تۆ رەفتارێکی جوانی بەرامبەر بنوێنی بتکات بە هاوڕێی خۆیی ؟ جگە لەوەش ئەوەی محمد ﷺ ی ناسیبێ زیاتر لە خەڵکی تر

---

[13] - رجال و نساء اسلموا ، ٤ / لاپەڕە ٢٩ — ٣٠ .

[14] - هەمان سەرچاوە ، ٤ / ٣٠ .

[15] - هربەرت جۆرج ولز (١٨٦٦ — ١٩٤٦) H. G. Wells نوسەرو ئەدیبی بەریتانی ناسراو , لە ساڵی 1888 بەکالۆریۆسی بەدەست هێناوە , چەندساڵێك وانەی گوتوەتەوە پاشان دەستی کردووە بە دانانی چەندین پەرتووك ، ناوبانگی بە نوسینی چیرۆکی خەیاڵی زانستی "خيال العلمية" دەرکردووە وەك : "الة الزمن" و "الرجل الخفي" . سەرەڕای رۆمانە کۆمەلایەتی و دەروونیەکانی وەك: "میکافیللی الجدید" و "الزواج" . هەروەها لایەنی لێکۆڵینەوەی مێژوویی فەرامۆش نەکردووە ئەوەتانێ لە ساڵی 1920 دا پەرتوکی "معالم تاريخ الانسانية" ی نوسی .

باوەڕی پێی هێناوە و باوەڕی پتەوتر بووە .

... بیرو باوەڕێکیان دامەزراند کە تاوەکو ئێستاش بەهێزترین هێزی زیندووی جیهانە[16] ...

".. هل تراك علمت قط أن رجلاً على غير كريم السجايا مستطيع أن يتخذك صديقًا؟ ذلك أن من عرفوا محمدًا - صلى الله عليه وسلم- أكثر من غيرهم، كانوا أشد الناس إيمانًا به.

"... وأقاموا عقيدة لا تزال إلى اليوم من أعظم القوى الحيوية في العالم."

کارلایل[17] Th. Carlyle

" ...ئایا هیچ کاتێك بینیوتانە مرۆڤێکی درۆزن بتوانێت ئاینێکی سەر سوڕهێنەر بێنێتەکایەوە ؟ !

هەرگیز "مەحەممەد" لەسەر دەستی هیچ مامۆستایەك وانەی وەرنەگرتووە ، پیشەی نوسینیش لە ناوچەی عارەبی تازە سەری هەڵدابوو، ئەو راستی یەم بۆ دەردەکوێت کە نوسین و خوێندنەوەی نەزانیوە .

... بەزۆری ڕووی "ﷺ" بەخەندەیەکی راست و لە دڵەوە سەرچاوەگرتوو ڕووناك بوو ... **زیرەك و هۆشمەند** بوو... **دلاوەر و جوامێر** بوو بەسروشت بەرز بوو، هیچ قوتابخانەیەك پێی نەگەیاند، لەژیندا کارەکانی بەتەنها لەم قولایی

---

[16] - وتەکانی " " لەماڵپەڕی ئیسلام ئۆن لاین http://www.islamonline.net/Arabic وەرگیراوە . کرمانج_هەولێری .

[17] - تۆماس کارلین (١٧٩٥ – ١٨٨١) Th. Carlyle
نوسەری ناسراوی ئینگلیزی ، لە دانراوەکانی (الابطال) لەساڵی 1940 کە بەشێکی تایبەت کردووە بە پەیامبەر ﷺ . هەروەها لە دانراوەکانی تری (شۆرشی فەرەنسی و ...)

بیابانە بەجێ هێناوە.

... من موحەممەدم خۆشدەوێت ، چونکە دووربووە لە خۆسەلماندن و خۆ نواندن ... کاری ئەورۆی نەدەخستە بەیانی.

".. هل رأيتم قط .. أن رجلاً كاذبًا يستطيع أن يوجد دينًا عجبًا.. "[18].

".. إن محمدا ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ لم يتلق دروسًا على أستاذ أبدًا وكانت صناعة الخطّ حديثة العهد آنذاك في بلاد العرب، ويظهر لي أن الحقيقة هي أن محمدا ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ لم يكن يعرف الخط والقراءة "[19].

... وكان على العموم تضيء وجهه ابتسامة مشرقة من فؤاد صادق.. وكان ذكي اللب، شهم الفؤاد.. عظيمًا بفطرته، لم تثقفه مدرسة.. فأدى عمله في الحياة وحده في أعماق الصحراء"[20]

"إني لأحب محمدا ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ لبراءة طبعه من الرأي والتصنّع... وكان رجلاً ماضي العزم لا يؤخر عمل اليوم إلى غد.."[21].

سیر مویر:[22]

... هەرچۆنێك بێت ﷺ لەوە بەرزترە کە یەکێك بتوانێت باسی بکات ... ئەو مێژووەی کە ﷺ جێی هێشت **پێشەنگی** پێغەمبەران و **بڕیارەکانی جیهانە**.

ﷺ پەیامبەری مسوڵمانەکان هەر لە بچووکیەوە لەلایەن هەموو خەڵکی شارەکەیەوە بە دەستپاك "الامین" ناوزەندکرابوو ، ئەمەش لەبەر بەرزی و جوانی

---

[18] - الأبطال ، لاپەرە ٤٣

[19] - هەمان سەرچاوە ، لاپەرە ٥.

[20] - هەمان سەرچاوە ، لاپەرە ٥٠ — ٥١ .

[21] هەمان سەرچاوە ، لاپەرە ٦٤ .

[22] - سیر مویر ئینگلیزە، لە پەرتوکەکەیدا بەناوی (تاریخ محمد).

خو و ڕەوشتی .

... ومهما يكن هناك من أمر فإن ﷺ أسمى من أن ينتهي إليه الواصف... ذلك التاريخ الذي ترك ﷺ في طليعة الرسل ومفكري العالم.

إن ﷺ نبيي المسلمين لقب بالأمين منذ الصغر بإجماع أهل بلده لشرف أخلاقه وحسن سلوكه .

سنرستن ئاسوجی:

ئیمه دادپەروەرنین ئەگەر نەفی ئەو سیفاتە بەرز و دڵگیرانەی ﷺ بکەین ، بەڕاستی ﷺ کەوتبووە جەنگی ژیان دژ بە نەزانین و بەربەری. پێداگر بوو لەسەر پرەنسیپەکانی و بیروباوەڕی ، بەردەوام جەنگی کرد تا دەرەنجام گەیشت بە سەرکەوتنی روون . پەیامەکەی بووە تەواوترینی پەیامەکان... ﷺلە سەرووی هەموو پیاوەگەورەکانی مێژووە... ..[23]

إننا لم ننصف ﷺ إذا أنكرنا ما هو عليه من عظيم الصفات وحميد المزايا، فلقد خاض ﷺ معركة الحياة الصحيحة في وجه الجهل والهمجية، مصراً على مبدئه، وما زال يحارب الطغاة حتى انتهى به المطاف إلى النصر المبين، فأصبحت شريعته أكمل الشرائع، وهو فوق عظماء التاريخ.

---

[23] زانای ناودار " سنرستن ئاسوجی": ڕۆژهەلاتناس ئاسوجی لە ساڵی 1866 لەدایك بووە، مامۆستای زمانە سامی یەکان بووە، دەست نووسە ڕۆژهەلاتیەکانی کۆکردۆتەوە، سەرنوسەری گۆڤاری "العالم الشرقي" چەندین دانراوی هەیە لەوانە: "القرآن الإنجيل المحمدي" و "تاريخ حياة محمد".

مستر سنكس: [٢٤]

... فكـــر و عەقیـــدەی ئیـــسلامی بـــەرزی و بلندیـــەكی گـــەورەی خـــستە جیهانەوە...ئیسلام عـەقلی مرۆڤـەكانی ئـازادكرد لـەو بارەگرانـەی كـە كردبوویـە دیلێك و لەلایەن كاهنەكانەوە خسترابووە سەریان .

٥٧٠ ســاڵ دوای حـــەزرەتی مەســیح ﷺ دەركـــەوت، ئـــیش و كـــاری ﷺ بەرزكردنەوەی ئاستی ژیری مـرۆڤ بـوو، ئـەویش بـە ئـاودانی بـە بنـەما سـەرەتای یەكانی رەوشتی بەرز و گێڕانەوەی بۆ باوەڕ هێنان بە ی تاقانـە و ژینـی رۆژی دوایی .

... إن الفكرة الدينية الإسلامية، أحدثت رقياً كبيراً جداً في العالم، وخلّصت العقـل الإنساني من قيوده الثقيلة التي كانت تأسره حول الهياكل بين يدي الكهان.

ظهر ﷺ بعد المسيح بخمسمائة وسبعين سنة، وكانت وظيفتـه ترقيـة عقـول البـشر، بإشرابها الأصول الأولية للأخلاق الفاضلة، وبإرجاعها إلى الاعتقـاد بإلـه واحـد، وبحيـاة بعد هذه الحياة.

شبرك نەمساوی: [٢٥]

مرۆڤایـەتی **شـانازی** دەكـات بـەوەی كـە مرۆڤێكـی وەك ﷺی بدرێتـە پـاڵ، لەگـەڵ ئـەوەی كـە نەخوێنـدەوار بـوو تـوانی بەرنامەیـەك دابرێـژێت كـە **ئێمـەی ئەورووپی** زۆر خوشحاڵ و خۆش گوزەران دەبین **بتوانین پێیبگەبن.**

إنّ البشرية لتفتخر بانتساب رجل كـﷺ إليها، إذ إنّه رغـم أُمّيتـه، اسـتطاع قبـل بضعة عشر قرنًا أنْ يأتي بتشريع، سنكونُ نحنُ الأوروبيين أسعد مـا نكـون، إذا توصـلت إلى قمّته.

---

[24]- بەڕێز "سنكس"ی ئەمریكی ، رۆژهەلأت ناس بووە، لە شاری "بالای" لە سالی 1831 لـه دایـك [illegible] مردووە، لە دانراوەكانی "ديانة العرب" .

[25] د. شبرك ی نەمساوی .

لایتنر[٢٦] Lightner

کاتێك "ﷺ" **تەمەنی گەیشتە ٢٥** ساڵی ئافرەتێکی خواست **تەمەنی ٤٠ ساڵ بوو** (ئەمە هاوتای ئەو ئافرەتە ئەوروپییەیە کە تەمەنی ٥٠ ساڵ بێت) ، خەدیجە لەگەڵی ماوە بۆ ماوەی ٢٠ ساڵ تاوەکو نەمرد هیچ ئافرەتێکی تری بەسەر نەهێنا، کاتێك "ﷺ" تەمەنی گەیشتە ٥٥ ساڵ ژنەکانی تری یەك لەدوای یەك هێنا ، بەڵام راسکار و راستگۆیی نیە شتگەلێك بخیەتە پاڵ پیاوێکی گەورە کە شایەنی نەبێت ، هەموو تەمەنی بە پاکی و داوێن پاکی بردووەتە سەر.

.... جارێکیان خودا سروش " الوحی" بۆ پەیامبەر نارد تیایدا گلەییەکی توندی لێ کرد ، چونکە ئەو "ﷺ" رووی لە پیاوێکی هەژاری کۆرە[٢٧] وەرگێڕا "کاتێك بانگی موحەممەدی کردبوو" تا قسە لەگەڵ دەوڵەمەندێکی کەسایەتی دار بکات . ئەم سروشە بڵاوکراوە "لەقورئان" ، ئەگەر "ﷺ" وەك چۆن گێلەکانی نەساری لەبارەیەوە دەڵێن وابووایە ئەم ئایەتانە نەدەمان[٢٨] .

... **هیچ** گومانی تێدانیە ئەو مەسیحی یەی باوەڕدێنێت بە پەیامەکەی موحەممەد "کە قورئانە" و بەو راستیەی کە هێناویەتی ئەمە ئەو کەسە مەسیحی بەراستی یە .

---

[26] - لایتنر Lightner

لێکۆڵەرەوەیەکی ئەمریکی یە، چەندین نامەی دکتۆرای لە شەریعەت و فەلسەفە و ئاینگەری "لاهوت" بەدەست هێناوە، لەساڵی 1854سەردانی ئەستانەی کردووە، هەروەها سەردانی بەغدادی کردووە چاوی بە زانا و رۆشنبیرەکانی کەوتووە .

[27] . عەبدوڵای کوڕی ئوم مەکتووم بانگی پەیامبەری کرد بەڵام پەیامبەر رووی لێ وەرگێرا تا قسە لەگەڵ کەسایەتیەکی دیاری مەککە بکات و ئیسلامی پێ بناسێنێت ، خودا ئایەتەکانی سورەتی "عەبەسە"ی دابەزاند کە تیایدا گلەیی لە پەیامبەر دەکات .... کرمانج _هەولێری .

[28] - نەسرانیەکان و جولەکەکان دەیان گوت کە ﷺ بۆخۆی قورئانی هەڵ بەستووە، ئەگەر وابوایە چۆن لە قورئاندا پەیامبەر گلەیی لەخۆی دەکات... پەنا بەخوا ، پەیامبەر زۆر دوورە لەم جۆرە بوختانانە. کرمانج _هەولێری

".. لما بلغ ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ السنة الخامسة والعشرين من العمر تزوج امرأة عمرها (أربعون عامًا)، وهذه تشابه امرأة عمرها خمسون عامًا في أوربا، وهي أول من آمن برسالته المقدسة.. وبقيت خديجة (رضي الله عنها) معه عشرين عامًا لم يتزوج عليها قط حتى ماتت (رضي الله عنها). ولما بلغ من العمر خمسًا وخمسين سنة صار يتزوج الواحدة بعد الأخرى. لكن ليس من الاستقامة والصدق أن ننسب ما لا يليق لرجل عظيم صرف كل ذاك العمر بالطهارة والعفاف.."[29].

".. مرة، أوحى الله تعالى إلى النبي ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ وحيًا شديد المؤاخذة لأنه أدار وجهه عن رجل فقير أعمى ليخاطب رجلاً غنيًا من ذوي النفوذ، وقد نشر ذاك الوحي، فلو كان ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ كما يقول أغبياء النصارى بحقه لما كان لذاك الوحي من وجود"[30].

"... ولا ريب في أن المسيحي المعترف برسالة محمد ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ وبالحق الذي جاء به هو المسيحي الصادق"[31].

غوستاف لوبون

... ئەگەر نرخی پیاوەکان بە گەورەیی کردارەکانیان پێودانگ بکرێت و بکێشرێت " ئەوا "ﷺ" **گەورەترینی پیاوەکانە کە مێژوو ناسیویەتی** . بەڕاستی زاناکانی ڕۆژئاوا بە ویژدانەوە باسی ﷺ یان کردووە لەگەڵ ئەوەی ڕەگەزپەرستی ئاینی چاو و دڵی زۆربەیانی کوێرکردووە لە دانهێنان بە گەورەیی ئەو ...

"إذا ما قيست قيمة الرجال بجليل أعمالهم كان محمد ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ من

---

29 . دين الاسلام ، لاپەڕە ١٢ – ١٣ .

30 هەمان سەرچاوە ، لاپەڕە ١٣٢ – ١٣٣ .

31 هەمان سەرچاوە ، لاپەڕە ٦ .

أعظم من عرفهم التاريخ، وقد آخذ علماء الغرب ينصفون محمدا ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ مع أن التعصب الديني أعمى بصائر مؤرخين كثيرين عن الاعتراف بفضله.."[32].

جاك ريسلر

... **پێویستە** دان بەوەدا بنێین کە " ﷺ" بەردەوام لە **ریزی پێشەوەی** ئەو پیاوانە دەمێنێتەوە کە مێژووی گەلان و تەنانەت ئاینەکانیش پێیەوە شەرەف مەند بوونە .

".. يجب أن نعترف أن محمدا ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ يظل في عداد أعظم الرجال الذين شرف بهم تاريخ الشعوب والأديان"[33].

ئارنولد

ئەو هەڵسوکەوتە جوانانەی کە نوێنەری هۆزە جیاجیاکان ،لە پەیامبەر بینیبان و بایەخدانی بەگلەی یەکانیان و ئەو **دانایی** و **بلیمەتیەی** کە بە هۆیەوە نێوانیانی چاك دەکرد و ئەو سیاسەتەی کە گرتیە بەر .... هەموو ئەمانە وای کرد ناوی (موحممەد) لەلایان دڵخوازبێت .... هەروەك چۆن (ئەم کردارانە) وای کرد کە ناوبانگی لە هەموو نیمچەدورگەکە (نیمچەدورگەی عارەبی) بلاو ببیتەوە...

... زۆرجار یەکێك دیداری لەگەڵ پەیامبەر سازداوە و لەدوای وەك بانگەوازگارێك بۆ ئاینی ئیسلام گەڕاوەتەوە ناو هۆزەکەی .

".. إن المعاملة الحسنة التي تعودتها وفود العشائر المختلفة من النبي ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ واهتمامه بالنظر في شكاياتهم، والحكمة التي كان يصلح بها ذات بينهم،

---

32. حضارة العرب ، لاپەرە ١١٥ .
33. الحضارة العربية ، لاپەرە ٣٧ .

والسياسة التي أوحت إليه بتخصيص قطع من الأرض مكافأة لكل من بادر إلى الوقوف في جانب الإسلام وإظهار العطف على المسلمين، كل ذلك جعل اسمه مألوفًا لديهم، كما جعل صيته ذائعًا في كافة أنحاء شبه الجزيرة سيدًا عظيمًا ورجلاً كريمًا.

... كثيرًا ما كان يفد أحد أفراد القبيلة على النبي ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ بالمدينة ثم يعود إلى قومه داعيًا إلى الإسلام جادًا في تحويل إخوانه إليه.."[٣٤].

واشنگتون ئيرفنج

ﷺ دوايني پەيامبەرەكان بوو ، هەروەها گەورەترينی نێردراوەكان بوو كە خودا بۆ بانگەوازی يەكتا پەرستنی ناردبوونی .

هەڵسوكەوتی پەيامبەر (لەدوای ئازاد كردنی مەككە) بەڵگەن كە ئەو پەيامبەرێكی نێردرا بووە نەوەكو سەركردەيەكی سەركەوتوو "لەجەنگ" ، چونكە **بەخشەندەيی و هاوسۆزی** خۆی بۆ هاوشاريەكانی دەرخست ئەگەرچيش بەهێز بوو، بەڵام سەركەوتنەكەی تاجداركرد بە بەخشەندەيی و لێبوردەيی .

... لە دوايی خۆيدا نەدينارێك يان درهەمێك يان كۆيلەيەكی بەجێ نەهێشت، خودا لە دونيا كليلی گەنجەنەكانی "دونيای" و "دوارۆژی" خستە بەردەستی ، ئەو گەنجينەی دوارۆژی هەڵبژارد .

"كان محمد ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ خاتم النبيين وأعظم الرسل الذين بعثهم الله ليدعوا الناس إلى عبادة الله"[٣٥].

"كانت تصرفات الرسول ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ في ﴿أعقاب فتح﴾ مكة تدل على أنه نبي مرسل لا على أنه قائد مظفر. فقد أبدى رحمة وشفقة على مواطنيه برغم أنه

---

[34] - الدعوة إلى الإسلام ، لاپەرە ٥٥ لە: Muir (Sir Wiliam): Life of Mahomet, PP.107-8 (London, 1858-,I).

[35] حياة محمد ، لاپەرە ٧٢ .

أصبح في مركز قوي. ولكنه توّج نجاحه وانتصاره بالرحمة والعفو"[٣٦].

".. وهو لم يخلف وراءه دينارًا أو درهمًا أو رقيقًا.. وقد خيره الله بين مفاتيح كنوز الأرض في الدنيا وبين الآخرة فاختار الآخرة"[٣٧]

مارسيل بوازار

لەگەڵ ئەو جەنگاوەریەتیەی هەی بوو، بەڵام لەکاتی دەستەڵات دا **لێبووردە بووە** ، بەڵام نەرم و لێبووردەنەبووە لەگەڵ دوژمنانی ئاین . پێدەچێت هەر سێ ڕەوشتی پەیامبەر: **ئاین خوازی**" لەخوا ترسی" **و جەنگاوەریەتی و لێبووردەیی لەکاتی توانادا** لەناو کۆمەڵگای ئیسلامی دا لەکاتی دروست بوونیدا ڕەنگی دابووەوە ...

.... بێگومان "ﷺ" پەیامبەر بووە نەوەك چاکەکارێکی کۆمەڵایەتی، پەیامەکەی "ﷺ" گۆڕانکاری لە کۆمەڵگای عارەبی ئەوکات درەستکرد کە تاکو ئێستا شوێنەواری ئەم گۆڕانکاریە لە کۆمەڵگای ئیسلامی هاوچەرخ **چراخانە**.

... وبالرغم من قتاليته ومنافحته، فقد كان يعفو عند المقدرة، لكنه لم يكن يلين أو يتسامح مع أعداء الدين. ويبدو أن مزايا النبي الثلاث، الورع والقتالية والعفو عند المقدرة قد طبعت المجتمع الإسلامي في إبان قيامه..[٣٨]

".. لقد كان محمد ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ نبيًا لا مصلحًا اجتماعيًا. وأحدثت رسالته في المجتمع العربي القائم آنذاك تغييرات أساسية ما تزال آثارها ماثلة في المجتمع الإسلامي المعاصر.."[٣٩]

---

[36] - حياة محمد ، لاپەڕە ٧٢ .

[37] - هەمان سەرچاوە ، لاپەڕە ٢٠٢ .

[38] - إنسانية الإسلام ، لاپەڕە ٤٦

[39] هەمان سەرچاوە ، لاپەڕە ٦١ .

Arnold Toynbee توينبي[٤٠]

" سوننە" تەنها لەسەر ڕێکخستنی ژیانی گۆمەڵگای ئیسلامی گردنەبۆتەوە ،بەڵکو ژیانی مسوڵمانە ڕزگاری خوازەکان لەگەڵ ژێردەستە نامسوڵمانەکانیش ڕێك دەخات ، کە لەسەرەتاوە لە مسوڵمانەکان بالأتر بوون .

... لا يقتصر على تنظيم حياة الجماعة الإسلامية وحدها، بل يرتب كذلك علاقات المسلمين الفاتحين برعاياهم غير المسلمين الذين كانوا في بداية الأمر يفوقونهم عددًا"[٤١]

فيليب حتى

ئەگەر ئێمە سەیری موحەممەد بکەین لە ڕوانگەی ئەو کردارانەی کە بەجێی هێناوە ، ئەوا موحەممەد **پیاو و مامۆستا و وتاربێژ و پیاوی** دەوڵەت **"سیاسەت"** و **جەنگاوەرە**، زۆر بەڕوونی بۆمان دەردەکەوێت کە **بەتواناترین پیاو** بووە لەهەموو سەردەمەکانی مێژوو ،ئاینێکی بلأو کردەوە کە ئیسلامبوو، دەوڵەتێکی دروست کرد کە خەلافەتبوو

"إذا نحن نظرنا إلى محمد ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ من خلال الأعمال التي حققها، فإن محمدًا الرجل والمعلم والخطيب ورجل الدولة والمجاهد يبدو لنا بكل وضوح واحدًا من أقدر الرجال في جميع أحقاب التاريخ. لقد نشر دينًا هو الإسلام، وأسس دولة هي الخلافة.."[٤٢].

---

[40] - آرنولد تويينبي Arnold Toynbee

مێژوناسی هاوچەرخی بەریتانی، زۆربەی لێکۆڵینەوەکانی بۆ مێژووی شارستانیەکان تەرخان کردووە، بەناوبانگترین دانراوی (دراسة للتارخ)ە کە لەساڵی1921 دوە تا ساڵی1961 دوە خەریکی نوسینی بووە .کە پوختەی ئەم بابەتەش لە چوار بەرگ وەرگێرداوە بۆ سەر زمانی عارەبی .

[41] - مختصر دراسة للتاريخ، ٢ / ٩٨ .

[42] - الإسلام منهج حياة . لاپەڕە ٥٦ .

درمنگیم[٤٣] E.Dermenghem

موحەممەد کوڕێکی "لە ماریەی قیبطی" بەناوی "ئیبراهیم" بەمنداڵی مرد. بەدەستەکانی خۆی خستیە گۆڕ و گریا. لەگەڵ مردنەکەی ڕۆژگیران ڕووی دا... مسوڵمانەکان گوتیان: ڕۆژگیران بەهۆی مردنی "ئیبراهیم" بووە بەلام موحەممەد بە دەرونێکی بەرزەوە وەڵامی ئەمەی داوە و وتی: ڕۆژ و مانگ "هەیڤ" نیشانەیەکن لە نیشانەکانی خوا ، بۆ مردنی هیچ کەسێك ناگیرێن . قسەیەکی لەم جۆرە درۆزنێکی جامباز نایکات .

بەراستی پەیامبەر لەدوای ئەوەی لە ئەشکەوتی "حرا" سروشی بۆ هاتووە خۆشگوزەرانی و جێگیری نەبینیوە.ژیانێکی گوزەراند مرۆڤ پێی سەرسام دەبێت ، لەراستیدا بیست ساڵ بەس بوو بۆ ئامادەکردنی شتگەلێك کە دونیا سەراوگێر بکات، لەناو زیخەلانی "حیجاز"دا دەنکە تۆوێك شین بوو کە لەمەودواش نوێ دەبێتەوە ، بەم نزیکانە "دەنکەتۆکە شین دەبێتەوە" و لە ولاتی عارەبیدا لق و پۆپەکانی بۆ هیند و ئۆقیانوسی ئەتلەسی دەروات ..

".. ولد لمحمد ﴿صلى الله عليه وسلم﴾، من مارية القبطية﴾ ابنه إبراهيم فمات طفلاً، فحزن عليه كثيرًا ولحده بيده وبكاه، ووافق موته كسوف الشمس فقال المسلمون: إنها انكسفت لموته، ولكن محمدا ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ كان من سموّ النفس ما رأى به ردّ ذلك فقال: (إن الشمس والقمر آيتان من آيات الله لا يخسفان لموت أحد..) فقول مثل هذا مما لا يصدر عن كاذب دجال.."[٤٤].

".. الحق أن النبي ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ لم يعرف الراحة ولا السكون بعد أن

---

43 - إميل درمنغم E.Dermenghem مستشرق فرنسي، عمل مديرا لمكتبة الجزائر، من آثاره: "حياة محمد"، و"باريس ١٩٢٩"، وهو من ادق ما صنفه مستشرق عن النبي صلى الله عليه وسلم، و"محمد والسنة الإسلامية"، "باريس ١٩٥٥".

44 حياة محمد ، لاپەرە ٣١٨ .

أوحي إليه في غار حراء، فقضى حياة يعجب الإنسان بها، والحق أن عشرين سنة كفت لإعداد ما يقلب الدنيا، فقد نبتت في رمال الحجاز الجديبة حبة سوف تجدد، عما قليل، بلاد العرب وتمتد أغصانها إلى بلاد الهند والمحيط الأطلنطي.. "[٤٥].

سانتيلانا[٤٦] David de Santillana

موحەممەد پەیامبەری خوا بوو بۆ گەلانی تر، وەك چۆن پەیامبەری خوا بوو بۆ عارەبەکان .

"كان محمد ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ رسول الله إلى الشعوب الأخرى، كما كان رسول الله إلى العرب"[٤٧].

هنری دی فاستری

... کەواتە سەلماندومە کە موحەممەد هیچ پەرتوکێکی پیرۆزی[٤٨] نەخوێندۆتەوە ، رێنمووی لە هیچ رێچکەیەکی پێشخۆی وەرنەگرتووە .

... و بەلای رازاوەیی و جوانی دونیا نەچووە ... رژد و پیسکە نەبووە ... لە دونیا چوبووەدەر ... لە ژیانی دا تێر نانی جۆ نەبووە... رقی لە ماڵ و سامان بووە .

---

45 - هەمان سەرچاوە ، لاپەرە ٣٦٨ – ٣٦٩ .

46 - دافید دی سانتیلانا (١٨٤٥ – ١٩٣١) David de Santillana

لە تونس لەدایك بووە، لە رۆما خوێندویەتی نامەی دکتۆرای لە یاسا بەدەست هێناوە، لە ساڵی 1910 بە مامۆستا دامەزراوە لە زانکۆی مصری ، پاشان زانکۆی رۆما داوای کردووە بۆ گوتنەوەی وانەی مێژوی ئیسلامی بۆ زۆر شارەزای رێچکەی مالکی و شافعی بووە ، چەندین دانراوی هەیە لەوانە "ترجمة وشرح الأحكام المالكية" و پەرتوکی "الفقه الإسلامي ومقارنته بالمذهب الشافعي" و...

47 - تراث الإسلام (إشراف سير توماس آرنولد)، لاپەرە ٤٠٦ .

48 - کتێبی پیرۆز: ئەوپەیامە ئاسمانیانەیە کە بۆ پەیامبەرانی تر هاتوون وەك ئنجیل و تورات ، کە ئێستا تەنها پاشماوەکەیان بە شێوێنراوی ماوە ... کرمانج_هەولێری .

"ثبت إذن أن محمدا ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ لم يقرأ كتابًا مقدسًا ولم يسترشد في دينه بمذهب متقدم عليه.."[49].

... وما كان يميل إلى الزخارف ولم يكن شحيحًا.. وكان قنوعًا خرج من ﴿الدنيا﴾ ولم يشبع من خبز الشعير مرة في حياته.. وقد احتقر المال[50].

ئینین دینیه

ئەو کەسایەتیەی کە ﷺ هەیبوو بەدەر بوو لە توانی ئاسای مرۆڤ ، گارگەری هەبوو تا ئەورادەی ڕێبازەکەی شێوازێکی بەهێزی ئەوتۆی وەرگرتبوو کە گیانی داهێنان و سیفەتی نویێ خوازی پێدابوو .

پەیامبەر بە شێوازێکی زۆر ڕێك و پێك گرنگی بە کەسایەتی خۆی دەدا ، تا ڕادەیەك شێوازێکی تایبەت بەخۆی هەبوو لە خۆپۆشتەکردن کە زۆر سادە بوو ، بەڵام لەوپەڕی جوانی بوو ، لە ئاوێنە سەیری خۆی دەکرد ... پرچی شانە دەکرد، یان لۆچی مەندیلەکەی ڕێکدەخست .

عیسا بانگەوازی بۆ یەکسانی و برایەتی کرد، بەڵام مەحەممەد توانی برایەتی و یەکسانی لەنێوان بڕواداران بهێنێتە دی .

"إن الشخصية التي حملها محمد ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ بين برديه كانت خارقة للعادة وكانت ذات أثر عظيم جدًا حتى إنها طبعت شريعته بطابع قوي جعل لها روح الإبداع وأعطاها صفة الشيء الجديد.."[51].

"كان النبي ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ يعنى بنفسه عناية تامة، إلى حد أن عرف له نمط من التأنق على غاية من البساطة، ولكن على جانب كبير من الذوق والجمال، وكان

---

[49] - الاسلام: خواطر و سوانح ، لاپەڕە ١٦

[50] - هەمان سەرچاوە ، لاپەڕە ٢٤ .

[51] - اشعة خاصة بنور الإسلام ، لاپەڕە ١٥ .

ينظر نفسه في المرآة.. ليتمشط أو ليسوي طيات عمامته.. وهو في كل ذلك يريد من حسن منظره البشري أن يروق الخالق سبحانه وتعالى.."[52].

"لقد (دعا) عيسى ﴿عليه السلام﴾ إلى المساواة والأخوة، أما محمد ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ فوفق إلى (تحقيق) المساواة والأخوة بين المؤمنين أثناء حياته"[53].

ول ديورانت

دەردەكەوێت كە كەسێك موحەممەدی فێری خوێندنەوە و نوسین نەكردبێت ... نەزانراوە بەخۆی شتێكی نوسیبێ... بەلأم ئەمانە نەبوونەتە رێگر لەنێوان خۆی و تواناكانی بۆ **ناسینی كاروبارو زروفی خەڵكی**، ناسینێك و شارەزاییەك كەم كەس لە لەخەڵكی زیرەك و پایەبەرز پیی گەیشتوون .

پەیامبەر لە **زرنگترینی سەركردەكان بووە**... لەگەڵ ئەمەشدا **سیاسەتكارێكی قاڵ و تێگەیشتوو بووە**... دەیزانی چۆن شەرو جەنك بە ئاشتی یەوە ببەستێتەوە.

ئەگەر شكۆمەندی و گەورەیی "كەسەكان" بەوە لێكدراوە كە چەندە كاریگەریان لەسەر خەڵك هەبووە ، **بێگومان** دەڵێین موحەممەد **گەورەی گەورەكانە لە مێژوو**.

... لەهەموو مێژوودا نەمان بینیوە چاكەخوازێك هێندە باجی لەسەر دەوڵەمەندان دانابێت هێندەی موحەممەد، ئەویش بۆ **یارمەتی هەژاران** .

... فەرموودەكانی موحەممەد جەختیان لەسەر وەرگرتنی زانست و سەرسامی بە وەرگرتنی زانست كردۆتەوە، ئەو "ﷺ" لەم لایەنەوە لە زۆربەی چاكەخوازە ئاینیەكان جیایە.

---

[52] - هەمان سەرچاوە ، لاپەرە ٣١٢

[53] - هەمان سەرچاوە ، لاپەرە ٢٢٣

".. يبدو أن أحدًا لم يعن بتعليم ﴿محمد صلى الله عليه وسلم﴾ القراءة والكتابة.. ولم يعرف عنه أنه كتب شيئًا بنفسه.. ولكن هذا لم يحل بينه وبين قدرته على تعرف شؤون الناس تعرفًا قلّما يصل إليه أرقى الناس تعليمًا"[٥٤].

"كان النبي ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ من مهرة القواد.. ولكنه كان إلى هذا سياسيًا محنكًا، يعرف كيف يواصل الحرب بطريق السلم"[٥٥].

"إذا ما حكمنا على العظمة بما كان للعظيم من أثر في الناس قلنا إن محمدًا ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ كان من أعظم عظماء التاريخ..."[٥٦].

".. لسنا نجد في التاريخ كله مصلحًا فرض على الأغنياء من الضرائب ما فرضه عليهم محمد ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ لإعانة الفقراء.."[٥٧].

"تدل الأحاديث النبوية على أن النبي ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ كان يحث على طلب العلم ويعجب به، فهو من هذه الناحية يختلف عن معظم المصلحين الدينيين.."[٥٨].

لویس سیدیو

... "ﷺ" **هێمن و ڕەوان بوو** ، هەژارەكانی دەهێناماڵەوە تاوەكو خواردنیان بەسەردا ببەخشێتەوە... بە **نەرم و نیانیەوە** پێشوازی لە هەموو ئەوكەسانە دەكرد كە دەیانویست پرسیاری لێ بكەن ... هەڵوهاواری نەدەكرد... قسەی نەدەكرد مەگەر بەدەگمەن نەبێت... ئەمانە بەڵگەن لەسەر ئەوەی كە **سیاسەتكارێكی قاڵ و تێگەیشتوو بووە**.

".. وكان ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ حليمًا معتدلاً، وكان يأتي بالفقراء إلى بيته ليقاسمهم طعامه، وكان يستقبل بلطف ورفق جميع من يودّون سؤاله، فيسحر كلماءه بما

---

[54] قصة الحضارة ، ١٣ / ٢١ — ٢٢ .

[55] - هەمان سەرچاوە ، ١٣ / ٣٨ .

[56] هەمان سەرچاوە ، ١٣ / ٤٧ .

[57] هەمان سەرچاوە ، ١٣ / ٥٩ .

[58] هەمان سەرچاوە ، ١٣ / ١٦٧ .

يعلو وجهه الرزين الزاهر من البشاشة، وكان لا يضج من طول الحديث، وكان لا يتكلم إلا قليلاً فلا ينمّ ما يقول على كبرياء أو استعلاء، وكان يوحي في كل مرة باحترام القوم له.. ودلّ ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ على أنه سياسي محنّك.."[٥٩] .

لورافيشيا فاغليرى

... پێویست ناکات لەوە زیاتر بلێین ، تەنانەت لە نێوان خەڵکی ڕۆژهەلاتیش خەریکە هەموویان کۆ را بن لەسەر ئەوەی کە راستگۆیی "ﷺ" بێگومان راستە .

... "ﷺ" لە هەموو تەمەنی گەنجی دا (کە پاڵنەری جنسی لە بەهێزترین باری دا دەبێت) و لەگەڵ ئەوەش کە لە کۆمەڵگایەکی وەك گۆمەڵگای عارەبی ژیاوە، کە تیایدا هاوسەرگیری وەك دەزگایەکی کۆمەلایەتی نزیکی لەناوچوون بووە ، لەم گۆمەڵگایە فرەژنی یاسا بووە، تەلاقدان و جیابوونەوە بێ سنوور ئاسان بووە، "لەم بارو زروفەدا" ژنی نەهێناوە **تەنها ئافرەتێك** نەبێت ئەویش خەدیجەیە کە تەمەنی زۆر لە و گەورەتر بووە . بەم شێوەیە و **بۆ ماوەی ٢٥ ساڵ** هاوسەری **دڵسۆز و خۆشەویستی بووە**، ژنێکی تری نەهێنا مەگەر دوای مردنی خەدیجە نەبێت .

... "**پاش مردنی خەدیجە** و دوای تەمەنی ٥٠ ساڵی" هەریەکێك لە ئافرەتانەی خواستویەتی **هۆکارێکی سیاسی** یان **کۆمەلایەتی** لەدواوە بووە[٦٠] وەك ئەوەی مەبەستی بووبێت رێزی ئەو ئافرەتانە بگرێت کە خواپەرست و

---

[59] - هەمان سەرچاوە ، لاپەرە ١٠٢ – ١٠٣ .

[60] - گەلێك جار " تەنانەت لەم رۆژگارەشماندا" هۆکارە سیاسی وکۆمەلایەتیەکان تێکەڵن و لێك جیاکردنەوەیان هێندە ئاسان نابێت "دیاردە مرۆڤایەتیەکان بەگشتی هەروان". دەڵێم : خواستنی ئافرەتەکان لەلایەن پەیامبەری خۆشەویست ناکرێت تەنها بۆ هۆکارێك بگێردرێتەوە "بەتەنها" دەکرێت هۆکاری سیاسی و کۆمەلایەتی و تەنانەت ئابووریشی بخرێتە پاڵەوە جگە لەوەی کە هێندێکیشی ئێمە پەیمان پێی نەبردووە... کرمانج هەولێری .

پارێزکارن یان پەیوەندی خزمایەتی لەگەڵ هەندێك هۆزی زیاتر دروست بکات ..

... **جگە لە عائیشە**، موحەممەد ژنەکانی تری هێنا کە **کچ نەبوون** ، **گەنجیش نەبوون**، لەبەر جوانیشیان نەی خواستوون، **ئایا ئەمە شەهوانیەتە؟**

... دەکرێت "**یەکێك لە هۆکارەکان**" ئارەزووکردنی لە منداڵ **پاڵنەرێك بووبێت بۆ ئەوەی ژنێکی تربهێنێت، چونکە ئەومنداڵانەی کە لە خەدیجە بووی مردن ....** بەردەوام **پابەند بووە بە یەکسانی کردنی تەواو لە نێوانیان دا.**

"... ولسنا في حاجة إلى أن نقول أكثر من ذلك، فحتى بين الغربيين يكاد ينعقد الإجماع على أن صدق محمد ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ كان عميقًا وأكيدًا".

".. إن ﴿محمدا صلى الله عليه وسلم﴾ طوال سنين الشباب التي تكون فيها الغريزة الجنسية أقوى ما تكون، وعلى الرغم من أنه عاش في مجتمع كمجتمع العرب، حيث كان الزواج، كمؤسسة اجتماعية، مفقودًا أو يكاد، وحيث كان تعدد الزوجات هو القاعدة، وحيث كان الطلاق سهلاً إلى أبعد الحدود، لم يتزوج إلا من امرأة واحدة ليس غير، هي خديجة ﴿رضي الله عنها﴾ التي كانت سنّها أعلى من سنّه بكثير، وأنه ظل طوال خمس وعشرين سنة زوجها المخلص المحب، ولم يتزوج كرة ثانية، وأكثر من مرة، إلا بعد أن توفيت خديجة، وإلا بعد أن بلغ الخمسين من عمره. لقد كان لكل زواج من زواجاته هذه سبب اجتماعي أو سياسي، ذلك بأنه قصد من خلال النسوة اللاتي تزوجهن إلى تكريم النسوة المتصفات بالتقوى، أو إلى إنشاء علاقات زوجية مع بعض العشائر والقبائل الأخرى ابتغاء طريق جديد لانتشار الإسلام وباستثناء عائشة ﴿رضي الله عنها﴾، ليس غير، تزوج محمد ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ من نسوة لم يكنّ لا عذارى، ولا شابات، ولا جميلات، فهل كان ذلك شهوانية ؟ لقد كان رجلاً لا إلهًا. وقد تكون الرغبة في الولد هي التي دفعته أيضًا إلى الزواج من جديد، لأن الأولاد الذين أنجبتهم خديجة ﴿رضي الله عنها﴾ له كانوا قد ماتوا... ".

ليوبولد فايه

كـاركردن "دەسـتگرتن" بـە سـوننەتی پەيامبـەری خـوا كاركردنـە لەسـەر پاراسـتنی قـەوارەی ئيـسلام و پێشخـستنی ، دەسـتهەڵگرتن لـە سـوننەت[61] هەڵوەشاندنەوە و لێكترازاندنی ئيسلامە.

... سوننە ئـەو پەيكـەرە ئاسنينەبوو كـە كۆشك و تـەلاری ئيـسلامی لەسـەر بنيـات نـرا ، ئايـا لـەرمانی كۆشـكێكيش ئەگـەر پەيكـەرەكـەی لادرا سـەرت سوردەمێنیٚ ؟

".. إن العمل بسنة رسول الله ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ هو عمل على حفظ كيان الإسلام وعلى تقدمه، وإن ترك السنة هو انحلال الإسلام..

... لقد كانت السنة الهيكل الحديدي الذي قام عليه صرح الإسلام، وأنك إذا أزلت هيكل بناء ما، أفيدْهِشُك أن يتقوض ذلك البناء..؟"[62].

كاهن[63] Cl. Cahen

.... پروپاگەنـدەگان زۆر جـەختيان لەسـەر هـەوەس بـازی "شـەهوانيەت" ی پەيامبەر كردۆتەوە دوای مردنی خەديجە و چاويان برِوەتەسەر ئـەو نـۆ ژنـەی كـە هێناويەتی ، بەلاَم بە دڵنيای يەوە زۆربەی ئەو ژنانەی " موحوممـەد" هێناويـەتی

---

[61] - سونة/ كردەوەی پەيامبەر يان شتێك بریاری كردنی دابێت يان لەبەرچاويەوە كرابێت و لاری لیٚ نەبووبێت سونەتە، لە هەندێك شوێن دا وشەی "سونة" بەماناى قورئان "فەرمانی خوا و پەيامبەری خوا هاتووە، وەك لەفەرمووديەكدا هاتووە: ... فعليكم بسنتي و سنة الخلفاء الراشدين المهديين... واتا ئەوكات دەست بە سونەتی من "قورئان و سوننە" و سوننەتی جێنيشيتی ڕاشيدين بگرن . كرمانج_ هەولێری .

[62] - الإسلام على مفترق الطرق ، لاپەڕە ٨٧ .

[63] - كلود كاهن Cl. Cahen

لەساڵی ١٩٠٩ لەدايك بووە، دەرچووی زانكۆی سۆربۆنە بەشی زمانە رۆژهەلاتيـەكان، وانەبێژبووە لـە قوتابخانـەی زمانـە رۆژهەلاتيـەكان لـە پـاريس (١٩٣٨) ، مامۆسـتای مێـژووی ئيـسلام بـووە لـە كۆلێـژی ئـادابی زانكـۆی ستراسـبورغ (١٩٤٥)، بەهەمان شێوە لە زانكۆی پاريس . زۆر بابەتی لەبارەی جەنگی خاچپەرستی نوسيوە .

هۆیەکی سیاسی هەبووە ، ویستویەتی بە **هۆیانەوە** دۆستایەتی هەندێ خانەدان و هۆزەکان بەدەست بهێنێت ..

".... فقد أكدت المهاترات على شهوات الرسول ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ الدنيوية وألحت إلى زوجاته التسع اللائي اتخذهن بعد وفاة خديجة ﴿رضي الله عنه﴾. لكن الثابت أن معظم هذه الصلات الزوجية قد طبعت بطابع سياسي، وأنها استهدفت الحصول على ولاء بعض الأشراف وبعض الأفخاذ..."[٦٤] .

ئايڤلين كوبولد

گەورەیی و بلیمەتی دلآن دەلەرزێنێت و دەروون دەهەژێنێت ، **چ جای ئەوەی پەیامبەریشی لەگەڵدا بێت ؟!** تۆ چی دەلێیت کاتێ کە هەموو شتێکی ژیانی کردە قوربانی **لەپێناو مرۆڤایەتی و چاکە** لە پێناو مرۆڤایەتی .

مرۆڤ کە لە گۆڕی " ﷺ " نزیك دەبێتەوە خۆشیەك لەدەرونی دا دەبینێت کە باس ناکرێت، ئەم ئەم خۆشیە دەرون پر لە شلەژان و واق ورمان و ئومێد و ترس دەکات. لەبەر ئەوەی **لە بەرامبەر** پەیامبەرێکی نێردراو وەستاوە ، لەبەرامبەر **بلیمەتێکی گەورەدایە** کە سکی هیچ دایکێك وێنەی ئەوی نەبووە .

... إن العظمة والعبقرية يهزان القلوب ويثيران الأفئدة فما بالك بالعظمة إذا انتظمت مع النبوة، وما بالك بها وقد راحت تضحي بكل شيء في الحياة في سبيل الإنسانية وخير البشرية"."

... ليجدن المرء في نفسه، ما تقدم إلى قبر ﴿الرسول صلى الله عليه وسلم﴾ روعة ما يستطيع لها تفسيرًا، وهي روعة تملأ النفس اضطرابًا وذهولاً ورجاء وخوفًا وأملاً، ذلك

---

[64] - تاريخ العرب والشعوب الإسلامية ، ١ / ١٨ .

أنه أمام نبي مرسل وعبقري عظيم لم تلد مثله البطون حتى اليوم[٦٥]..

عبد الله لويليام

رۆشنای "مەدینە" و "شاری مەدینە" لەدوای موحەممەد بەماوەیەکی کەم لە نوچکەکانی زەوی بلاو بۆتەوە لە رۆژهەلات تا رۆژئاوا ... هۆکاری ئەمە چی بوو؟ تەنها ئەوەنەبێت کە **فەرمان و قەدەغەکراوەکانی** یەکانگیر بوو لەگەڵ ئەقڵ و کت و مت **لەگەڵ دانایی دا هاتووە** .

امتدت أنوار المدنية بعد محمد ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ في قليل من الزمان ساطعة في أقطار الأرض من المشرق إلى المغرب حتى إن وصول أتباعه في ذلك الزمن اليسير إلى تلك المرتبة العلية من المدنية قد حيّر عقول أولي الألباب. وما السبب في ذلك إلا كون أوامره ونواهيه موافقة لموجب العقل ومطابقة لمقتضى الحكمة"[٦٦].

كولد تسيهر[٦٧] Y. Gldziher

... بێگومان موحوممەد یەکەم چاکەکاربووە لە نێو گەلی عارەبی ...

".. الحق، أن محمدا ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ كان بلا شك أول مصلح حقيقي في الشعب العربي من الوجهة التاريخية"[٦٨].

---

[65] - البحث عن الله، لاپەڕە، ٥٢ .

[66] - "احسن الأجوبة عن سؤال احد علماء أوروبا" ، لاپەڕە ٢٢

[67] - كولد تسيهر (١٨٥٠-١٩٢١م) Y. Gldziher

دەرچووی زانکۆکانی: "بودابیست" ، "برلین" ، "لیدن" د لە بواری زمانەی سامی یەکان، بە وانەبێژ دامەزرا لە کۆلیژی زانست لە زانکۆی بۆدابیست ١٨٧٢، زۆر لە ولاتە عارەبیەکان گەڕاوە، لە چەندین کۆڕی کۆمەڵە زانستی عارەبی ئەندام بووە ، لەدانراوەکانی : " العقيدة والشريعة في الإسلام" ١٩٢٠ ، " درس في الإسلام" کە دوو بەرگە ، وەك چۆن لە زۆر تێکستی کۆنی کۆڵیوەتەوە .

[68] - العقيدة والشريعة في الإسلام ، لاپەڕە ١٣ .

روم لاندو

.... لـە نهێنـی و ئاشـکرایی دا پیـاوێکی کارکـەر بـووە ... کـاری گرنگـی موحەممەد بریتی بوو لە لەناوبردنی ڕژێمی بەهێزی خێڵایـەتی ... کـە ئـەم ڕژێمـە هۆکاربوو بۆ هەرگیرسانی جەنگ .

... كان في سرّه وجهره رجلاً عمليًا[٦٩]..

"كانت مهمة محمد ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ هي القضاء على النظام القبلي القـوي الذي كان مسؤولاً عن اندلاع نار الحرب... "[٧٠].

ماسیە[٧١] H. Masse

"موحەممەد" یەکـەم بزوێنـەر بـووە لـەنێوان هـەموو گـەلان کـە ئـاینێکی بـۆ هەموو نەتەوەکان هێنابێت .... "ﷺ" سادە بووە[٧٢].

".. كان محمد ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ هو المشرّع الملهم والمحرك الأول للوحدة الدينيـة بين جميع الأقوام، .. وكان بسيطًا وحازمًا.."[٧٣].

---

[69] - الإسلام والعرب، لاپەڕە ٣٣ .

[70] - هەمان سەرچاوە ، لاپەڕە ٣٤ .

[71] - هنري ماسيه H. Masse

لە ساڵی 1886 لەدایك بووە، وەك بەڕێوەبەری پەیمانگای فەرەنسی لە قاهیرە کاری کردووە، مامۆستابووە لە زانکۆی "الجزائر" (١٩١٦ ١٩٢٧) لە هەریەك لە " مجمع الكتابات والآداب" و " المجمع العلمي العربي بدمشق" ئەندام بووە ، حوکمەت زۆر کاری گرنگی پێ ڕاسپاردووە، و زێکخراوی یونسکۆ وەك ئەندام لە لیژنەی ڕۆژهەڵات ناسەکان هەڵی بژاردووە .

لەدانراوەکانی: کتێبێك لەسەر شاعیر "سعدی" ١٩١٩ هەروەها "الاسلام" ١٩٥٧ و ...

[72] - سەرچاوەی ووتەی زاناکان دوو بەشن هێندێکیان لە ماڵپەری islamonline.net و بەشێکیان لە "منتدی" ی ماڵپەری بانگخواز عەمر خالد forislam.com ئامادەکراوە. هێندێکیانم لە گەڵ سەرچاوە بنچینەکان بەراور کردووە بەلام کات دەرفەتی لێ ساندووم تا بەهەموو سەرچاوەکان دا بچمەوە، کرمانج – هەولێری .

[73] - الإسلام ، لاپەڕە ٥٩ .

دەڵێم :

ئەگەر دەتەوێت

سلاو کردنت , رۆیشتنت بەرێگاوە ,

گەشت و گوزارت , خەندە و گریانت , پارانەوە وپەرستشت ,تورەبون و ئاشت بونەوەت , , رابواردن و حەسانەوەت ، دواندنی دایە و بابەت یان هاوڕیکانت, خۆشەویستیت: بۆ خاکەکەت یان پارەکەت ...

هەموو ئەمانە جۆرە تام و چێژێکی خۆشترت پێبدات ئەوا ﷺ بناسە...

ئەوکات ژیانت تام و بۆن و رەنگێکی تر وەردەگرێت .. کە وێنا ناکرێت مەگەر بۆخۆت نەیچێژی ...هەوڵبدە.. ..بیدۆزەوە ..ﷺ یێک کە هەموو شتەکانت بۆ نویێ دەکاتەوە ..کالای رۆحیی لایە لای کەسی تر نیە..

بیدۆزەوە .

❖ هەوڵەکانی کەنیسەی رۆژئاوا و داردەستەکانیان لە رۆژهەڵات بۆ بە گاورکردنی مسوڵمانان

❖ مسوڵمانبوونی گەورە قەشەی ئەفریقی "ئاشوك کۆڵن یانق"

ئاشکرا بوونی چەند نهێنیەك لە دوو چاوپێکەوتنی " ئاشۆك" بخوێنەوە

ئاشوك كولن يانق لە چەند دێڕێكدا

❖ لە شاری "يرول" ی ناوچەی بحيرات لە خوارووی سۆدان لە دايك بووە و خوێندنی سەرەتايی لە هەر لەوێدا تەواو كردووە .

❖ خوێندنی ناوەندی و دواناوەندی لە "ئوغەندە" تەواو كردووە .

❖ زانياری لاهوتی[٧٤] لە ويلايەتی تەكساسی وولاتە يەكگرتووەكانی ئەمريكا تەواو كردووە .

❖ باوكی بەرپرسی كەنيسە بووە لە رۆژهەلأت و ناوەڕاستی ئەفريقا كە بنكەكەی لە "ئوغەندە" بووە .

❖ چەندەها شەهادەی دبلۆمی وەرگرتووە لە بوارەكانی خوێندن و نەخشەكێشانی كەنيسەيی و بە گاوركردن و گەشەسەندنی كۆمەڵ لە نەرويج و كينياو خەرتووم .

❖ ماجستێری بە دەست هێناوە لە زانياری لاهوتا لە زانكۆی "ئۆكسفۆرد" لە بەريتانيا .

❖ بۆتە خاوەن زۆرێك لە پلەو پايە كەنيسەی يەكان لەوانە :

- بەڕێوەبەری ڕێكخراوی نەرويجی بۆ يارمەتيدانی كەنيسەيی، بەڕێوەبەری ڕێكخراوی نەرويجی بۆ يارمەتی و گەشەی مندالأن.
- بەڕێوەبەری ڕێكخراوی لادان و نەهێشتنی ڕودەوەكان بووە لە سۆدان،

[74] - لاهوت/ علم يبحث عن العقائد المتعلقة بالله/ ئاين گەری. كرمانج هەولێری

که ڕێکخراوێکی هاوبەشی سویدی و دانمارکی و هۆڵەندیە

- قەشە بووە لە کەنیسەی ئەسقەف لە خەرتوم .
- بەڕێوەبەری بەرنامەی گەشەسەندن بووە لە سۆماڵ کە سەر بە نەتەوە یەکگرتووەکانە .
- ئەمینداری گشتی کۆڕی کەنیسەی جیهانی بووە بۆ ڕۆژهەلآت و ناوەڕاستی ئەفریقا (١٩٩٢-١٩٩٣م) .
- لێپرسراوی خوێندنی باڵای کەنیسە بووە لە ناوەڕاست و ڕۆژهەلآتی ئەفریقا .
- بەڕێوەبەری کۆلیجی "نیل" بووە بۆ دیراساتی لاهوتی لە سۆدان .
- ئەمینداری گشتی ڕێکخراوی لاوانی مەیسحی بووە (١٩٨٧ ١٩٨٨م) .
- ئەمینداری گشتی ڕێکخراوی یەکگرتنی مەسیحی بووە لە ئەفریقا .

❖ لە ساڵی ٢٠٠٢م بووە بە مسوڵمان.

❖ ئێستا ئەمینداری گشتی ڕێکخراوی یەکگرتنی ئیسلامی یە بۆ گەشەسەندن وئاوەدانکردنەوەی سۆدان ٢٠٠٣م .

کاردیناڵی پێشوو (ئاشوك كولن یانق) چەند لایەنێك لەگەشتەكەی بەرەو ئیسلام دەخاتەروو[75]

دیمانە: رەجەب ئەلـ - دەمەنهوری

وەرگێران :كرمانج _ هەولێری

گۆڤاری: ئەلـ - موجتەمەع

ژمارە:1644

ئەو چاوپێكەوتنەی كە گۆڤاری (ئەلـ ـ موجتەمەع)ی كوێتی لەگەڵ ئەمینداری پێشووی "ئەنجومەنی كەنیسەكانی جیهانی لە ناوەراست ر رۆژهەلاتی ئەفریقیا" دا سازیدا, كاردانەوەیەكی فراوانی نێو دەیان ماڵپەرو دەزگاكانی تری راگەیاندنی لێكەوتەوە....

"كۆلن یانق" كە سالی ٢٠٠٢ مسولمان بووە , لە چاوپێكەوتنێكی لەگەڵ گۆڤاری (المجتمع)دا نهێنی پلانی كەنیسە بۆ بەگاوركردنی مسولمانان و لێدانی بزاوتە ئیسلامیەكان ئاشكراكرد. ئەمیش لەرێگای خستنەكاری عەلمانیەكان لەبەرەنگاربوونەوەی رابوونی ئیسلامی و خەرج كردنی مال و دارایەكی زۆر بۆ هەندێك دەزگا و كەسی پەیوەندیدار بە بەگاوركردن..لەم ژمارەیەشدا كاردینالدی پێشوو هەندێك لایەن لەگەشتەكەی، خۆی گوتەنی (لەتاریكیەكان بۆ رووناكی و لە كوفر بۆ ئیسلام و لە گوزەرانی خەلكی ئاگر بۆ گوزەرانەی خەڵكی روو لە

[75] - ئەم چاوپێكەوتنە ئەگەرچی دوای ئەوەی تر لەگەڵ بەرێز اشوك سازدراوە بەلام پرسیارەكانی زۆرتر تایبەتین بەكەسایەتی ئەم بەرێزە بۆیە بەندە خستویەتیە پێشتر. كرمانج هەولێری.

قیبلە) باس دەكات[76] .

پرسیار :گۆڕینی بیروباوەڕ كارێكی ئاسان نیە، بەتایبەت ئەگەر ئەم مرۆڤە لەبەرزترین خاڵی سێكۆشەی ئەو بیرو باوەڕەبێت كەبانگەوازی بۆ دەكات...هۆكار چی بوو بۆگۆڕینی بیروباوەرت؟ ، لەپاشان، مسوڵمان بوونت بەهۆی لێكۆڵینەوەت بوو لە ئینجیلەكان؟

پرسیارێكی گرنگە.. مرۆڤ هەرچەندەی پلەوپایەی بەرزبێت ئەگەر بەراستگۆیی و دڵكاریەوە بەدوای راستیدا بگەرێت بێگومان رۆژێك پێی دەگات، ئەم راستیەش كەپێی دەگات یان ئەوەتا بیروباوەرەكەی بەهێزتر دەكات ، یانیش رێكایەكی تری نیشان دەدات ... ئەمەلەلایەك ، بەلآم چۆن من بیروباوەرم گۆرا ؟ ئەمەیان بە خودی وتەكانی مەسیح (سەلامی خودای لێبیت) كە لەئینجیلەكاندا هاتووە وەلآمت دەدەمەوە.

لە ئینجیلی "یوحنا" ،ئیسحاحی ٨، برگەی ٤٠ هاتووە كاتێك جوولەكەكان ویستیان بیكوژن : " ولكنكم الآن تطلبون أن تقتلوني وأنا إنسان قد كلمكم بالحق الذي سمعه من الله"

واتا: بەلآم ئیستا ئێوە خوازیاری كوشتنی منن، منیش مرۆڤێكم بەو راستیەی كە كەلەخوداوە گوێم لێبووە ئێوەم دواندووە. كەواتە مەسیح (سەلامی خودای لێبیت) مرۆڤێك بووە خودا هەڵیبژاردووە و پەیامێكی خستۆتە سەرشانی و كردویەتیە پەیامبەر.

هەندێك لە ئینجیلەكان پەیامبەریەتی مەسیحیان(سەلامی خودای لێبیت) راگەیاندووە ، وەك چۆن لە "لۆقا" ،ئیسحاحی ٧، برگەی ١٦ داهاتووە:" فأخذ

[76] - ماڵپەری گۆڤاری المجتمع: almujtamaa-mag.com .

الجميع خوف ومجدوا الله قائلين: قد قام فينا نبي عظيم"

واتا : هەموویان ترس دایگرتن و بەدەم خودا بەبەرز راگرتنەوە دەیان گوت: پەیامبەرێکی گەورەمان تێدا دەرکەوت" .

لە ئینجیلی "مەتی" ،ئیسحاحی ٢١،برگەی (١١،١٠،٩) داهاتووە :"وَلَمّا دخل أورشليم ارتجت المدينة كلها قائلة: من هذا؟ فقالت الجموع : هذا النبي الذي من ناصرة الجليل"

واتا:کاتێك چووە ئۆرشەلیم شارەکە هەمووی هەژاو گوتی:ئەمە کێیە؟ کۆمەلەکە گوتیان: ئەمە پەیامبەرە ...

ئەم دەقانەش لەگەڵ ووتەی خودا کە لە قورئاندا هاتووە یەکانگیرە:

مَّا ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُ ﴿٧٥﴾ [77]

واتا: مەسیحی کوری مەریەم هیچ شتێك نیە (نەخوایە و نەکوڕی خوایە)مەگەر پەیامبەرێکی خوانەبێت ، بەراستی پێش ئەو چەندەها پێغەمبەری تریش رابوردوون.

پرسیار: کەواتە تۆ وادەبینی ئەم دەقانەی لە ئینجیلەکان وەرتگرتوون دەستەبەرن بۆ گۆڕینی بیرۆ باوەڕ لە نەسرانیەتەوە بۆ بیرو باوەڕی ئیسلامی ؟

بڕوا هێنان بە پەیامەکەی عیسا (سەلامی خودای لێبیت) بە بەراستگۆدانای لەو هەواڵانەی کەپێی داوین و بەدرۆنەخستنەوەی و پێچەوانەنەکردنی دەبێت. مەسیح (سەلامی خودای لیبیت) لەلایەن خوداوە لەبەر دوو کاری گرنگ بۆ ئێمە هاتووە:

---

[77] - المائدة:٧٥.

یەکەمیان: ئەو نەتەوەی کەبۆی نێردراوە فێریان بکات چۆن لە خودا نزیك دەبنەوە و دەی پەرستن، هەرچی ناسینی خوداشە مەسیح (سەلامی خودای لێبیت) دەلێت:"ان الله واحد لاشريك له ولانظيرله ولاشبيه له"

واتا: خودا تاقە وهاوبەش و هاوشان و هاوشێوەی نیە.

لە ئینجیلی "متى" ،ئیسحاحی ٢٣ ،برگە ٨ مەسیح (سەلامی خودای لێبیت) دەلێت:" وأمّا انتم فلا تدعوا لكم ابا على الارض لان اباكم واحد الذى فى السماء"

واتا: هەرچی بۆ ئێوەشە بانگی باوکێك لەسەر زەوی ناکەم چونکە باوکتان تاقە کە لەئاسماندایە.

هەروەها لە "يوحنا" ،ئیسحاحی ٢٠،برگە١٨ مەسیح گوتویەتی: " انى اصعد الى ابى و ابيكم و الهى والهكم"

واتا: من بەرزدەبمەوە(سەردەکەوم) بۆلای باوکم و باوکتان و خودام و خوداکەتان. وشەی"ابى وابيكم" بەپێی زمانی ئینجیل واتای (ربى و ربكم) پەروەردگارم و پەروەردگارتان دەگەیەنێت.

جا بە خۆشەویستانی مەسیح دەلێم: ئایا ئامۆژگاریەکانی مەیسح (سەلامی خودای لێبیت) پێناسەیەکی روون بۆ زاتی خودای بەرز و گەورەو تاقانە ناگرێتەوە ؟ خودای گەورە لە قورئاندا دەفەرموێت:

قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝١ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝٢ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝٣ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ۝٤ [78]

واتا: بلّێ ئەو خوایەی کەناوی الله خوایەکی تاك و تەنیایە. خوا زاتێکی پایەدارو دەسەلاتدارە. هیچ کەسی نەبووە و خۆیشی لە کەس نەبووە. هەرگیز

[78] العلق :١-٤

هاوتاو هاوشێوە و دەسەلاتدارێکی ترنیە کە لەبەرامبەری بوەستێت و هاوتای بێت.

وەك لە قورئاندا هاتووە:

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِيٓ إِلَيۡهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعۡبُدُونِ ﴿٢٥﴾ [٧٩]

واتا: ئێمە پێش تۆ هیچ پەیامبەرێکمان رەوانە نەکردووە، کە سروشتمان بۆ نەناردبێت بەوەی کە بێگومان هیچ خوایەك نیە جگە لەمن و دەبێت هەر من بپەرستن.

دووەم: مەبەستی مەسیح (علیە السلام) ئەوەبووە نەتەوەکەی خۆی، کە بۆئەوان نێردراوە بۆ پەرستنی خودا رێنمایی بکات ، ئەویش نەتەوەی بەنی ئیسرائیلە(امە بنی اسرائیل) ،هەرچی نەتەوەی ترە جگە لە بەنی ئیسرائیل ئەوا شەریعەتی عیسا نایانگرێتەوە، ئەمەش لە ئینجیلەکاندا هاتووە، لە ئینجیلی "متی" ئیسحاحی ١٥، برگە٥ دا ووتەی یەسوع هاتووە:" ما ارسلت الا لخراف بنی اسرائیل الضالة"

واتا: من نەنێردراوم تەنها بۆ خەلەفاوەکانی بەنی ئیسرایلی گومرابوو نەبێت.

بەخۆشەویستانی مەسیح دەلێم: ئەی ئەوانەی بەدوای راستی دادەگەرێن .. ئەی ئەوانەی بروایان بە خودای تاق و تەنیا هێناوە ئەم دیاریەت لە ناخی دلەوەپێشکەش بێت: بروا بە خودایەکی تاقانە بێنە ، بەوەش کە مەسیح پەیامبەری خودایە و وتەی خۆیەتی خستویەتیە مەریەم و رۆحی ئەوە ، بروابێنە بەوەی کە ﷺ بەندە و پەیامبەریەتی و کۆتای پەیامبەرانە، بە تەواوترین

---

[79] - الانبیاء:٢٥

شێوەش دوایکەوە، بڵێ (لا الله الا الله) خودا دووجار پاداشتت دەداتەوە.

پرسیار: باسی ئەو ساتەمان بۆ بکە کە بڕیارتدا ببیـت بەمـسوڵمان؟ ئـەو ڕووداوانەش کە بەدوایدا هاتن؟

کاتێك بڕیارم دا ببم بەمسوڵمان، چوم بۆ کەنیسە و داوای پشوم کرد تـاوەکو لەگەڵ خێزانەکەمدا بەسەری ببەم. داوایان کرد کە چاوەڕوان بم تـاوەکو کەنیـسە بڕی ٥٠—١٠٠ هەزار دۆلارم بۆ دەبڕێتـەوە تـا لـە پـشووەکەمدا لەگـەڵ خێزانەکـەم خەرجی بکەین. گوتم :

ـ من (قرش[٨٠])ەکانتانم ناوێت . ئەوکاتەش دوو ساختمان و ٤٠٠ هەزار دۆلاری ئـەمریکی و ٣٢٠ ملیـۆن جنیـەی سـودانیم لابـوو ، هـەموویانم داوە بـە چـاودێری بۆدجەی بەگاورکردن ،ئەمە شتێکی چاوەڕوان نەکراوبوو بۆ کەنیسە.

لە پاشان لەگەڵ خێزانەکەم دوو ڕۆژ تاوتوێی مسوڵمان بونم کـرا .خێزانەکـەم کەپێکهاتبوو لە هاوسەرەکەم و چوار منداڵ دەیانزانی کە بـیر لـە مـسوڵمان بـوون دەکەمەوە ،کاتێکیش پێم گوتن کاتی ئەوەهاتووە، وەلامەکەیان ئەوە بوو کە :تۆ لەئیمە زاناتری و ئێمەش بڕوامان پێتە و بڕیاری تۆش بڕیاری هەموومانە، چـووین بۆ یەکێك لەمزگەوتە نزیکەکان "مزگەوتی نور" مسوڵمانبوونمان ڕاگەیاند.

ڕاستە من ماڵێکی زۆرم لەدەست چوو(بەمسوڵمانبوونم) بەڵام من بڕوا و ئارامی دەروونم دوای ٤٠ ساڵ لە بەسەربردنی نێو باتڵ بەدەست هێنا، هەر بۆیـەش دوای

[٨٠] قرش / (وحدة النقدية)، یەکەیەکە لە دراو وەك دینار و دۆلار ... کرمانج _ هەولێری

ئەمانە کەنیسە بە شێت بوون و نەخۆشی دەروونی تۆمەت باریانکردم [٨١].

پرسیار: گوتت کەنیسە بە شێت تۆمەتباریان کردی..ئایا بۆیان روون بووەوە کە تۆ دوای قەناعەت و لێکۆڵینەوە لەپێگەیشتووترین باری عەقل مسوڵمان بوویت ، یان چی روویدا؟

ویستی خودا وابوو کە من هەڵسەنگاندنێك لە نێوان ئاینەکاندا بکەم ، ئەو زانیاریانەشم لەسەر ئاینە ئاسمانیەکان و نائاسمانیەکان بۆ ئەوەبوو تاوەکو بتوانم کاری بەگاورکردن لەسەر بنچینەی زانین و پسپۆری و نەخشەوە بەجێ بێنم، بەڵام ویستی خودا شتێکی تربوو، من لە هەموو ئاینە ئاسمانیەکانم کۆڵیەوە، هەروەك چۆن لەئاینە نائاسمانیەکانیشم کۆڵیەوە ئەوانیش: بوذی وهیندۆسی وئاگرپەرست و شەیتانپەرست و سەنەم پەرستی، لە ماوەی لێکۆلینەوەمدا هەندێك راستیم لەبارەی ئیسلامەوە یەك بەدوای یەك بۆبەدەردەکەوت، خەریکبوو پێکهاتەی ئاینیم (بیروباوەری ئاینیم) دەگۆڕاو تێکدەپرژا، بۆیە لەقۆناغێکی لێکۆلینەومدا گەیشتمە ئەو راستیەی کە ئیسلام ئاینێکی دروستە.

کاتێك گوێم لە بانگی نوێژدەبوو وەك رێزگرتنێك لەبانگی خودایی لە گوتنەوەی وتار دەوەستام لەو کاتەوە بووم بەکەسێکی دووڕوو، روێك دەزانێت ئاینی ئیسلام راستەو خواش تاقە و هیچ هاوبەشێکی نیە، رووەکەی تر دەروونی خۆی بەهەڵەدادەبات و بەردەوام دەبێت لە خۆبەستنەوە بە کاروباری کەنیسەو

---

[81] - الله اکبر.. هەمان مێژوی ﷺ (درودی خودای لێبیت) دووبارە بۆتەوە ئەمیش ٤٠ سال تەمەنیەتی و بە راستگۆ و دستپاك و دانای هۆزەکەی ناسراوە بەڵام لەنێوان چەندساتێکی کەم (ساتەکانی دۆزینەوەی نوور) بووبە شێت و نەخۆش و ساحر .. خودای گەورە راستی فەرمووە: (أَتَوَاصَوْا بِهِ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾).... کرمانج_هەولێری.

رابواردن بەو ماڵە زۆرەی کەنیسە کە لەبەر دەستیەتی.

کاتێك هەست و سۆزداریم لەگەڵ ئیسلام بەرەبەرە دەرکەوت ،ئەنجومەنەکانی کەنیسە و راهیبەکان و کاردینالّ کۆبونەوە و بڕوایان وابوو کە دڵم بەلای ئیسلامدا دەچێت، ئەلێرەوە ئەنجومەنی کەنیسەکان زۆر تەنگیان پـێ هەڵـچنیم ,کـاتێکیش کەسەرنەکەوتن بڕیاری وەستانی کـارکردنم لەکەنیـسەدرا، هـەموو کەنیـسەکانیش بڕیارێکیان دەرکرد بەوەی کە من شێت بوومە، پێم گوتن :

- من شێت نیم، من لەخودای تاقانە دەترسم پەروەردگاری من و پەروەردگاری ئێوە و پەروەردگاری ﷺ و عیسی، من لە سزای خودا دەترسم، من لەخودا دەترسم.

لەدوایی بەهۆی راپۆرتی پزیشکیەوە زانیم کە من شێت نەبوومە، بەڵکو خەریکم لە مسوڵمانبوونی خۆم دەڕوانم.

<u>**پرسیار: بەرێز ئاشوك.. بۆچی ناوی خـۆت بۆنـاوێکی ئیـسلامی نـەگۆڕیوە وەك چۆن باوە هەرکەسێك مسوڵمان بێت ناوی دەگۆڕێت؟**</u>

- لەبەر رەچاوکردنی دووخال ناوم نەگۆریوە:

<u>یەکەم:</u> چـونکە ئیـسلام هـیچ لاریـەکی لەسـەرنیە،ئەمە بەپلـەی یەکـەم بـۆمن گرنگە، هـیچ لەوەدانیـە کـە یـەکێك ببێتـە مـسوڵمان و پارێزگـاریش لەسـەر نـاوە کۆنەکەی خۆی بکات ،ئاینی ئیسلام جەخت لەسەر بڕوا(الایمان)دەکاتەوە.

<u>دووەم:</u> بۆ مەبەستی کاری بانگـەوازی حـەزم کـرد ناوەکـەم نـەگۆرم ،تـاوەکو نامسوڵمانەکان وەرم بگرن و لەپاشـان بتـوانم راسـتیان بـۆ روون بکەمـەوە، دوای ئەوەی کە خودا دڵی بە ئیسلام گوشادکردم لە تاریکیەکان بەرەو رونـاکی ، کـوفر بەرەو ئیسلام و گوزەرانی خەلکی ئاگر بۆ گوزەرانی خەلکی قیبلە.

<u>**پرسیار: لەکەنیسەدا گەیشتیت بە پلەی کاردینالّی وەک چۆن باوکیشتان بەم پلەیە گەیشتبوو ..مەبەست لەپلە کاردینالّی چیە؟ کارەکانی لەکەنیسەدا چین؟**</u>

لە کەنیسەدا چەند پایەکی گەورەم وەرگرت، لەنێوانیاندا کاردینالی بوو وەك چۆن باوکم کاردینال بوو ، لە کەنیسەی کاسۆلیکی دا کاری ئەم پایە وەك کاری موفتی لەئیسلام وایە، دەبێت قەشە ئەوەبزانێت کە خودایێك نیە تا لەگوناه و تاوانی خەلکی خۆشبێت، ***جێی سەرسوڕمانە*** کاتێ ـدەیێك تاوانێك دەکات رۆژی یەکشەم بەرلە نوێژکردن دەچێتە لای قەشە, پێی دەلّێت گوناهێکی واو وام کردوە، قەشەش پێی دەلێت: برۆ ئەوە لەتاوانەکەت بوورای، ئەم قەشەیە چۆن دەوێرێت دەسەلاتی خودا بۆخۆی هەلگرێت ، ئەوەی ئەو دەسەلاّتەی پێداوە مرۆڤە !

مـن لـەرووی هەریـەکێك لـە گـەورەترینی قەشـەکانی رۆژهـەلاتی و رۆژئـاوایی دەوستمەوە و گرەوی لەگەلّ دەکەم ،بەلّکو ***ئامادەی رووبەڕو بوونەوەشم*** جا هەر پلەیەکی بـەرزی کەنیـسەشی هـەبێت تـاوەکو دروسـتی و راسـتی شـوێنکەوتنی ئیسلامی بۆ بسەلمێنم ،من بەسۆزداری و لەخۆرا نەبوومەتە مـسولّمان،بەلّکو دوای لێکۆلینەوەیەکی قولّی ئاینەکان بوومەتە مسولّمان ، لە کۆتـایی لێکۆلینەوەکەمـدا بەوەگەیشتم کە ئیسلام ئاینێکی ئاسمانیە و ئاینێکـە خـودا کۆتـای پـێ بەهـەموو پەیامـە ئاسمانیـەکان هێنـاوە ، هـەروەها کـە پەیامبـەر(درود و سـەلامی خـودای لێبێت) دوایـنی نێردرا و پەیامبەرانە و عیساش(سەلامی خـودای لێبێـت) مرۆڤێکـە لە مرڤەکان و پەیامبەرەو زیاتر نا، خودای گەورە لەقورئانی پیرۆزدا دەفەرموێت:

مَّا ٱلۡمَسِيحُ ٱبۡنُ مَرۡيَمَ إِلَّا رَسُولٞ قَدۡ خَلَتۡ مِن قَبۡلِهِ ٱلرُّسُلُ ﴿٧٥﴾ [٨٢] .

---

[82] - المائدة: ٧٥

من یەکەم کەس نیم لە قەشەکان کە مسوڵمان بووینە، ژمارەیەکی زۆر لە قەشە و مژگێنیدەرەکان لە مسوڵمان بوونیان پێشم کەوتوونە، لە سەروی هەموویانەوە ئەمینداری گشتی ئەنجومەنی کۆنگرەی مەترانەکان[٨٣] لە کەنیسەی کاسۆلیکی، و سەرۆکی قەشەکان لە ویلایەتی رۆژهەلات[٨٤].

پرسیار: ئێستا تۆ بانگەوازکارێکی ئیسلامی، پێشتریش بانگەوازکارێکی نەسرانی بوویت... جیاوازی چیە؟

پێشتر هەموو ئەوەی کە دەم ویست و پەیوەندی بەمنەوە هەبوو بەفەلەکردن(بەنەسرانیەتکردن) و دورخستنەوەی مسوڵمانان بوو لە ئاینەکەیان جا ئەگەر رەوشتیان تێك بچێت و بکەوتبوونایە گوناهە گەورەکانیش.. بانگەوازی کەنیسە بۆ پابەندبون (التزام) بە نەسرانیەت نیە، بەڵکو هەموو بایەخی لەوەدا کۆدەکاتەوە کە مرۆڤێك وشەی مەسیحی بلێت، مەرج نیە ئەم مۆرڤە دیندار بێت یان پابەندبێت بەئاینی مەسیحی[٨٥]. بەلام هەرچی ئیستایە پیاو لەئیسلامدا لێپرسینەوەی لەسەر هەموو گەورەو بچوکێك لەسەرە، هەموو کەسێکیش کە دەبێتە مسوڵمان دەبێت خاوەن بیروڕایەکی پاك و راست بێت.

پرسیار: مسوڵمانەکان رەخنە لە کاری بە گاورکردن دەگرن لەکاتێکدا بۆخۆیان کاری بانگەواز بۆئاینی ئیسلام لەناو گەلانی نائیسلامی دەکەن... ئەم بانێك و دووهەوایە بۆچی؟

---

[83] - مطران: رئیس الکهنة / مەتران. کرمانج_هەولێری.

[84] - مەبەستی سودانە..... کرمانج_هەولێری

[85] باشترین نموونەی زیندووش بۆ پشت راستکردنەوەی قسەکانی ناشوك ئەم گەنج ر لاوانەی لەمەر ولاتی خۆمانە کە بونەتە فەلە ، تەنها بۆ هەندێك دەستکەوتی ماددی . لەکاتیکدا ئەمانەی بەگاوریشیانکردوونە دەزانن هیچ پابەند بونێکی ئاینیەیان بە نەسرانیەتەوە نیە. کرمانج_هەولێری.

لێرەدا جیاوازیەکی زۆر لەنێوان بانگەواز بۆ ئیسلام و بانگەواز بۆ بەمەسیحی کردن(بەفەلەکردن) هەیە، بانگەوازکارە مسوڵمانەکان سەرەتا و زانیاری و وێنەی راستی ئیسلام نیشاندەدەن ،کەسێکیش ناچارناکەن بەوەی کەبچێتە ناوی ، چونکە ئەگەر مرۆڤ رەزامەند بوون و بیروباوەڕەوە خودانەپەرستێت بێگومان مسوڵمان بوونەکەی هیچ بایەخێکی نیە،بەڵام بانگەوازکاری نەسرانیەت بەداخەوە پێداویستی هەژار ونەدارەکان بەهەڵدەقۆزنەوە بەرامبەر بە گاوربوونیان، خۆراك و دەرمان و بواری کارکردنیان بۆ درەخسێنن ، ***هیچ یەکێك لەوانەی کە دەبن بەنەسرانی*** بروایان بە نەسرانیەت نیە چونکە هیچ زانیاریەکی ئاینی نیە کە ملی بۆبدەن و پێی بسازێن.دادوەرانە دەبێت ئەوەبلێین کە زۆرێك لەو رێکخراوە ئیسلامیانەی کە لە بواری مۆریی کاردەکەن پرۆژەکانیان مسوڵمان و نامسوڵمان سودی لێدەبینی و ئاین ناکاتە سنوور بۆ کارەکانیان، هیچ هەلقۆستنەوەیەکی وەك خۆراك بەرامبەر بە مسوڵمان بونیان نیە.

پرسیار: ئیستاکە رۆڵتان لە بانگەوازی ئیسلامیدا چیە؟

بەهۆی چالاکیەکانمانەوە لە (رێکخراوی دەستەبەری ئیسلامی بۆ گەشەسەندن و ئاوەدان کردنەوە)[٨٦] چاودێری دەیان هەزار لەو کەسانەدەکەین کە دەبنە مسوڵمان ، لەنێوان ئەوانەش رۆشنبیرو ئەفسەر و بەرپرس هەن لە هەموو کەرتە جیاوازەکان هەن کە ئێمە قوتابخانە و شوێنی قورئانی بۆ داموزراندون ، لێرەدا زیاتر لە ١٢ هەزار مسوڵمانی تازەهەن لە پیاو و ئافرەتان سەربە شوێنەکانی لەبەکردنی قورئانی پیرۆزن. بایەخیش بە سەرۆك هۆز و دەسەلات دارەکان دەدەین ،ئەمانە لەلایەن شوێنکەوتەکانیانەوە پلەو رێزیان هەیەو ئەگەر مسوڵمان

---

[86] - منظمة التضامن الاسلامي للتنمية و الاعمار.

بېن ئەوانیش مسوڵمان دەبن. تێبینیشمان کردووە کە زۆرێك لەو خێزانانەی باکور کاتی داگیرکاری سودان لەلایەن ئینگلیز ببونە نەسرانی و فەلە ئیستا لە خێزانە مسوڵمانەکان نزیك دەبنەوە ،ئێمەش کاردەکەین بۆئەوەی بیانگەڕێنینەوە سەر بنچینەی ئاینەکەیان.

درێژەی نەخشەی کەنیسە بۆ بە گاورکردنی مسوڵمانان لە جیهاندا

دیمانە: ئەیمەن ئیبراهیم

وەرگێڕان: باوکی موحەممەد

گۆڤاری: "ئەل - موجتەمەع"

ژمارە: 1629

پرسیار: دەوری ئەو ڕێکخراوە خێرخوازیە ڕۆژئاواییانە چیە لە جیهانی ئیسلامی بە گشتی و ئەفریقا بە تایبەتی ؟

ـ لە ڕاستیدا ئەوانە ڕێکخراوی کەنەسەین و لە ژێر پەردەی ڕێکخراوە مرۆییەکاندا کار ئەکەن، بەلام ناوەڕۆکی کارەکەیان بە گاور کردنی مسوڵمانان و دورخستنەوەیانە لە دینەکەیان بە چەندەها ڕێگەو شێوازی جیاواز .

پرسیار: ژمارەی ئەو ڕێکخراوانە چەندن کە کۆڕی کەنیسەی جیهانی بەڕێوەیان دەبات و چاودێریان دەکات ؟

ـ سەر ژمێری کردن و ژماردنیان ئاسان نیە، بەلام ئەتوانم بڵێم کە ژمارەیان لە چەندەها هەزار تێپەڕ ئەکات، تەنها لە سوداندا ٥٠٠ ڕێکخراوی کەنیسەیی هەن کار بۆ کەنیسە ئەکەن .

پرسیار: ڕێکخراوەکەنیسەی یەکان چۆن هەڵئەسن بە کاری بە گـاورکردنی مسوڵمانان ؟

ـ ڕێکخراوە کەنەسیەکان، یان ڕاستر بڵێن نەسـرانیەکان، لـە خـۆوەو کوێرانـە هەڵناسن بەو کارە، بەڵکو بـە پێـی نەخـشەیەکی بـۆ داڕێـژراوو وورد کـار ئەکـەن، لێکۆڵینەوەی ئەو وولاتە یان ئەو شوێنە ئەکەن کە ئەیانەوی کاری تیـا بکـەن، بـە پێی نەخشەی ئەو ئایینانەی کە تیایەتی و شوێن کەوتەی هەر ئاینێك، پەیوەست بوونی خەڵکەکەی بە ئاینەکەیانەوە، پێویستی ئەو خەڵکـە بـە خزمەتگوزاریـەکان وەك پــارەو خــواردن و تەندروســتی خوێنــدن و خزمەتگوزاریــەکانی تــر، وە هۆکارەکـانی بـە گـاورکردنیش زۆرن، بـە پێـی ئـاینی ئـەو کەسـەی کـە ئەیانـەوی بیکەن بە گاور و ئەندازەی وابەستە بونی بـە ئاینەکەیـەوە ئـەگۆڕێت، ئـەو کەسـە چەندە پێویستی بە پـارە و مـاڵ و یارمـەتی و چارەسـەرکردنی بـاری گـوزەران و تەندروستی هەیە، بە نموونە : بێ دینەکان هیچ گرفتێکیان نیە لەوەی کە بـبن بـە گاور ئەگەر پێویستیەکانیان بۆ ئەنجام بدەن، بەڵام مسوڵمانەکان ئەوە ڕێکخـراوە کەنەسـیەکان لـە دوو ڕووەوە کـار ئەکـەن : یـان کردنیـان بـە گـاوور، یـان دورخـستنەوەیان لـە ئاینەکـەیان ئەگـەر نـەبوون بـە گـاوەر، وە هۆکارەکـانی بـە گاورکردنی مسوڵمانان پلە پلەو قۆناغ قۆناغ ئەڕۆن لە گەڵیدا هەڵیئەنێن و ئیغـرای ئەکەن بە زۆر شت .

پرسیار: ئێوە چۆن کەسێکی مسوڵمانتان لە ئاینەکەی دوور ئەخستەوە ؟

ــ ئەگـەر پابەنـد بوایـە بـە دینـەوە ئـەوە لـە ڕێگـەی ئیغـرا کـردن و هـەواو ئارەزوەکانەوە—شەهەوات— ئەچینە ژوورەوە، وەك پێدانی شوهرەت و ناوبانگ و دەستەبەرکردنی خوێنـدن یـان پلەوپایـە یـان ئـافرەت، یـەکێك لـە شـارەزاکانمان

بەردەوام هاوەڕێیەتی دەکات، هەموو پێویستیەکانی بۆ جێ بە جێ دەکات و بەردەوام لە گەڵیدا دەبێت بۆ شیکردنەوە و چارەسەرکردنی گشت گرفتەکانی تا وای لێ دێت دەبێتە کۆیلەی دەستی ئێمە و لە هەموو کارێکیدا دەگەڕێتەوە بۆ لامان، ئیتر وردە وردە لە گەڵیدا خەریك دەبین تاکو زۆر بە ئاسانی یان دەبێتە گاور و دێتە ناو ئاینەکەوە، یان لە ئاینەکەی خۆی دوور ئەکەوێتە و باوەڕی پێی نامێنێ .

پرسیار: ئەی ئەگەر لە هەندێ وولاتدا سەرنەکەوتنایە لە مەبەستەکانی خۆتانداو فەشەلتان بێنایە چیتان ئەکرد ؟

ـ ئەگەر ئەوە سەری نەگرتایە و سەرکەوتوو نەبوینایە، ئەوە چەندەها هۆکاری ترمان ئەگرتە بەر وەك زەخت کردنە سەر ئەو حکومەتانەی کە بە تەوجیهاتی کەنیسە نەئەڕۆشتن بەوە کە لە ڕێی چەند ولاتێکی ڕۆژئاواییەوە ئەو حکومەتە ئاگادار ئەکرایەوە، وە تەهدیدیمان ئەکرد بە بڕینی ئەو یارمەتی و خزمەتگوزاریانەی کە ئەماندا بە گەلەکانیان .. ئەو خزمەتگوزاریانەی کە نەیان ئەتوانی وازیان لێ بێنن و زۆریان پێویست پێی بوو، یان ڕێگەیەکی ترمان ئەگرتە بەر ئەویش دانانی جۆرێك لە گەمارۆی ئابوری لە سەریان یان دروستکردن و نانەوەی ئاژاوەی تایەفەگەری و ئاینی لە ناویاندا .

پرسیار: دەربارەی سەرچاوەی ئەو پارانەی کە کەنیسە دەستی ئەکەوێت و ئەیبەخشێت چی هەیە ؟

ـ لە ڕۆژئاوادا بە پێی ئەو یاسایەی کە هەیە ڕێژەی ٪٥ هەموو ئەوانەی کە لە وێ کار ئەکەن ئەڕوات بۆ کەنیسەو ڕێکخراوە کەنەسیەکان، ئەمە جگە لەوەی کە

زۆربەی ئەو دامەزراوە رۆژئاواییەنەی ئەفریقاو ئاسیا کەنیسەین بە پلەی یەکەم، بە مانای ئەوەی کە پارەکانیان بۆ بەرژەوەندی کەنیسە و چالاکیەکانی کەنیسە ئەڕوات و کەنیسەش لە لای خۆیەوە بۆ چالاکی و کارەکانی خۆی بەکاری دێنێ، بە نموونە : کەنیسەی میسۆری زیاتر لە ١٠ هەزار قوتابی لە خواروی سۆدان لە خۆی گرتووە و یارمەتیان ئەدات، تا لە داهاتوودا ببنە قەشە یان شارەزا لە ئاینی نەسرانیدا .

پرسیار: زانراوە کە تۆ زۆرێك لە پلەو پایەی کەنیسەیی بەرزت هەبوو، هەستت بە چ جۆرە ژیانێك کردووە لە ناویانداو چۆن ژیاویت ؟

ـ رێکخراوە رۆژئاواییەکان بێ لێپرسینەوە پارەیان بۆ ئەرشتن و هەموو پێویستیەکیان بۆ دابین ئەکردن لە کۆتایین مۆدیلی سە،یارەو خانووی چاك و هەرچی پێوستیەکەی ژیان بوو لە بەر دەستمانا بوو، سەفەرکردنمان بە سەرانسەری دنیا ئازاد بوو پارەکەی دەدرا، لە خۆشی و ژیانێکی بێ وێنەدا بووین، بەڵام لە گەڵ ئەوانەشدا بەردەوام هەستم بە بێ زاری و دڵڕاوکێی ئەکرد، هەستم ئەکرد کە ئەم کارانەی من ئەیکەم لە گەڵ سروشت و فیترەی مندا ناگونجێن، قەت هەستم بە هێمنی و ئارامی دەروونی نەئەکرد .

پرسیار: چۆن ئەم ژیانە خۆش و ڕابواردنەت وازلێ هێنا و بەرەو ئیسلام هاتی ؟ چۆن قەناعەتت بە ئیسلام کرد ؟

ـ سوپاس بۆ خوا ڕێگەی ڕاستم دۆزیەوەو هەموو خۆشی و شتەکانم بە جێ هێشت بۆ کەنیسە، بە ڕاستی هەستم کرد تازە لە دایك بووم، دوای ئەوەی لە ساڵی ٢٠٠٢ بومە مسوڵمان وئیسلامم قبوڵ کرد ئیتر تەواو دەرونم کەوتە ئارامی و

خۆشیەوە لە گەڵ ئەوەشدا کە بە چاو حاڵی پێشومدا ژیانێکی ئێجگار نەبوونی و دەست کورت ئەژیم، شارەزای ئیسلام بووم لە ڕێگەی بەراوردکردنی ئاینەکانەوە لە کاتێکا کە دیراسەی ماجستێرم ئەخوێند بەم دەرەنجامانە هاتمە دەرەوە :

- قورئان ناوی نوسەری هەڵنەگرتووە وەك لە ئنجیلەکاندایە و هەر یەکە بە ناوێکەوەیە .
- قورئان فەرموودەی خوای گەورەیە، باس لە ژیانی پێغەمبەران ئەکات هەر لە گەورەمان ئادەمەوە تاکو ﷺ .
- سیرەو ژیانی پێغەمبەر دوپاتی دەکاتەوە کە ئیسلام یەکەم ئاین و دواترین ئاینیشە.
- هەموو پێغەمبەران بانگەشەی تەوحیدو یەکتاپەرستیان کردووە، ئەمەش تەنها لە ئیسلامدا بەو شێوەیە ڕوون کراوەتەوە .
- هەموو پێغەمبەرێك گرنگیەکی تایبەتی هەبووەو بۆ گەلێکی تایبەت نێرراوە، بەڵام پێغەمبەری ئیسلام بۆ هەموو مرۆڤایەتیە بە گشتی ڕەوانەکراوە.
- کتێبە پێشووەکانی تر ناتوانن جیاوازی بکەینە نێوان گوفتاری خواو گوفتاری پێغەمبەرەکەو گوفتاری نوسەرەکە، هەرچی ئەوە ئەمانخوێندەوە : یوحەننا ووتی ، بەترەس ووتی .. هەروەها بەڵام لە ئیسلامدا فەرموودەی خوا ڕوونە کە قورئانی پیرۆزە، وە قسەی پێغەمبەریش ئاشکرایەو زانراوە ، ژیانیشی هەمووی نوسراوەتەوەو وون نەبووە، زانایانی ئیسلامیش قسەکانیان روونە (هیچ کام لە فەرمودی خواو پێغەمبەر و قسەی زانایان تێکەڵ بە یەکتری نابن)ئەمانە بەڵگەن لە سەر پاراستنی خوا بۆ ئەم دینە .

- ئیسلام دادپەروەری و یەکسانی تیایە بۆ هەموو مسوڵمانەکان بە بێ جیاوازی، بەڵام لە مەسیحیەتا یەکسانی نیە، من زۆر شت هەبوو جێگەی شەرمم بوو بە هۆی ڕەنگی پێستم، چونکە من شەرمم بە خۆم ئەهاتەوە لە بەر ڕەشپێستیم لە بەرامبەر سپی پێستەکانا، سەرەڕای ئەوەی کە مرۆڤ لە مەسیحیەتدا چەند جۆرو پلەیەکن، ڕەشەکان بۆ خۆیان نوێژ ئەکەن، سپی پێستەکانیش بۆ خۆیان، لە کەنیسەکانی ئەمریکادا ڕەش پێستەکان ناتوانن لە کەنیسەی سپی پێستەکاندا نوێژ بکەن، وەزیری دەرەوەی ئەمریکا (کولن پاول) ناتوانێت بچێتە کەنیسەیەکی سپی پێستەکان و قسەیان بۆ بکات، بەڵام لە ئیسلامدا ئەم جیاکاریە نیە، هەر کەس زوتر گەیشتە مزگەوت ئەوە ڕیزی پێشەوەی بەر ئەکەوێت، مرۆڤەکان لای خوا یەکسانن، زۆر ئاساییە ئەگەر ئیمامەکە سپی پێست بێت یان ڕەش پێست بێت و هیچ گرفتێك نیە، بەڕێزترین کەس لای خوا ئەوەیە تەقواو خواناسی زیاتر بێت بێ گوێدانە زمان و ڕەگەزو وڵات.

<u>پرسیار: چۆن کەنیسە هەواڵی ئیسلامەتی تۆیان پێ گەشت ؟</u>

ــ زۆر بێ زاربوون و توشی هەڵچوونێکی زۆر بوون، بە هەموو شێوەیەك هەوڵیان دا کە پەشیمانم کەنەوە لە ئیسلام، سەرەتا بە هەڵنان و ئیغرا کردن، هەموو شتێکیان خستە پێشم تاکو پاشگەز ببمەوە، وەعدو پەیمانی زۆر شتیان پێ دام، کۆمەڵێ شاندی زۆر لە ناوەوەو دەرەوەی سۆدان هاتن بۆ لام و پاڵەپەستۆیەکی ئێجگار زۆریان کردە سەرم، بەڵام کە زانیان بێ سوودە و من بە تەواوی لە ئیسلام تێ گەشتووم، ئیتر کەوتنە هەڕەشە لێکردنم بە کوشتن، تەنانەت هەڕەشەکە لە قسەو گوفتار تێی پەڕاندو ویستیان بە کردەوە جێ بە جێی بکەن، تا ئێستە چەند جارێك هەوڵی کوشتنیان داووم، ئێستە من ناوێرم

سەفەر بکەم بۆ وڵاتە رۆژئاواییەکان لە ترسی ئەوەی نەوەك بمکوژن، هۆزەکەم بەردەوام بەرگریم لیٚ ئەکەن، لەو کاتەوە هاتومەتە ناو ئیسلام هەست ئەکەم لە پارێزگاری پەروەردگاردام، دڵنیایی تەواووم بۆ دروست بووە کە مردن و ژیان بە دەستی خوایە، لە بەر ئەوە لە مردن ناترسم ، ئەوەی لە پێناوی بەرگری لە ئیسلامەکەیدا بکوژریٚ ئەوە شەهیدە، پاداشتێك گەورەو نەبڕاوەی لای خوای گەورە هەیە، بەڵام گاور و جووەکان زۆر سوورن لە سەر ژیان و ژیانیان زۆر خۆش دەوێت، بەڵام مرۆڤی مسوڵمان ئاینەکەی لە ژیانی خۆی خۆشتر دەوێت و هەرچیەکی بە سەر بێت لە پێناویدا پێی ڕازیە.

پرسیار: دوای ئەوە کە مسوڵمان بوویت ..چ نەخشەیەکت بۆ داهاتوو کێشا ؟

- هەندیٚ کتێبم نوسی لەوانە (بۆچی مسوڵمان بووم ؟) وە کتێبێکیش لە سەر نەرم و نیانی و سەمەحاتی ئیسلام، دانەیەکی تریش لە سەر شتە داهێنراوەکانی مەسیحیەتی نویٚ، وە ژیانی خۆمم تەرخان کرد بۆ بانگ کردنی نامسوڵمانەکان بۆ ئیسلام، وە بەشداری کردنی کردەوەیی و بە بەرهەم لە بنیاد نان و نویٚ کردنەوەی سۆداندا لە ڕێگەی ڕێکخراوی (یەکگرتنی ئیسلامی بۆ گەشە پێدان و ئاوەدانکردنەوەی سۆدان) کە خۆم سەرپەرشتی ئەکەم .

پرسیار: کتێبی (بۆ مسوڵمان بووم) گرنگترین ڕووەکانی چین ؟

- بەراوردێکم کردووە لە نێوان ئیسلام و ئاینەکانی تردا، دژایەتی نێوان ئەو ئاینانەی ترم ڕوون کردۆتەوەو دەرم خستووە لە بەرامبەر جێگیر بوونی ئیسلام،

بە ڕاستی ئەوەی کە زۆر سەرنجی ڕاکێشام و پێی سەرسام بووم بەرنامەی میراتە لە ئیسلامدا کە بە چی شێوەیەکی ڕێك و دروست دانراوە، لە ئاینی جوولەکەدا یاسای میرات هەیە، بەڵام نارێك و پێکەوە ناتەواوی زۆر تیایەو دادپەروەرانە نیە، وە لە مەسیحیەتا یاسای میرات هەر نیە، بەڵام ئیسلام بە شێوەیەکی زۆرووردو ڕێك و پێك چارەسەری کردووە، تەنانەت هۆزی _ الدینکا_ کە من ئەگەڕێمەوە بۆی و مەسیحین، چەندەها ساڵ کێشەی بەشکردنی میرات هەبوو لە نێوانیاندا، بەڵام بە هۆی جێ بە جێکردنی یاسای میرات لە ئیسلامدا بووە هۆی چارەسەرکردنی کێشەکانیان و ناکۆکی نێوانیان کۆتایی هات .

پرسیار: ژمارەی ئەوانە کە دوای مسوڵمان بونت شوێنت کەوتوون چەندن ؟

- بە فەزڵ و ڕێزی خوای گەورە تاکو ئیستە ژمارەی ئەوانەی کە لە سەر دەستم مسوڵمان بوون گەشتۆتە ١٥٠ هەزار کەس، هەروەها ٢٥٠٠ لە گەورە قەشەو ڕێبەرانی نەسرانی، کە هەموویان لە خواروی سۆدان و شاخەکانی نۆبەو ناوچەی "ئەنجسنان".

پرسیار: چۆن قەناعەتت بەو ژمارە زۆرە کردووە کە بێنە ناو ئیسلامەوە ؟

- زۆر ئاسانە کە وا بکەیت ناسوڵمانەکان قەناعەت بە ئیسلام بێنن، چونکە هیچ شتێکی وایان پێ نیە، دوای ئەوە بۆم ڕوون کردونەتەوە کە ئیسلام ئاینێکە هیچ گومانێکی تیا نیە، ئاینێکە خوا تایبەتیەکی پێ داوەو هەر ئەو دینە لای خوای گەورە قبوڵەو وەرئەگیرێت :

﴿إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلۡإِسۡلَٰمُ ﴾ [87]

[87] ال عمران:١٩

وە دواندن و خیتابی بۆ هەموو مرۆڤایەتیە بە گشتی، ئاینێکە کە چارەسەری هەموو گرفتەکانی ژیان ئەکات، هەروەها هەڵساوم بە نوسینی چەندەها نامە بۆ ئەو کەسانەی باوەڕیان بە مەسیح هەیەو ئەم شتانەم بۆ نوسیون :

خوا تەنهایەو هیچ هاوەڵێکی نیە، وە خوا سێ بەش نیەو بەڵکو تاك و تەنهایە

عیسا علیه السلام مرۆڤێکەو پێغەمبەرێکە، خوا ناردویەتی بۆ گەلەکەی، نە خوایە و نەکوڕی خواشە .

عیسا پێغەمبەری خوایە بۆ نەوەی ئیسرائیل بە تەنها، وە پێغەمبەرێك نیە بۆ گشتی مرۆڤایەتی و ئاینی نەسرانی تەنها بۆ نەوەی ئیسرائیل بوو، وە کوڕی خوای نیەو هاتبێتە خوارێ بۆ ئەوەی هەڵبواسرێ و ببێتە قوربانی لە پێناوی تاوانەکانی مرۆڤ و گەڕابێتەوە بۆ لای خواو لە لای ڕاستی باوکیەوە دانیشتبێ ! !، بەڵکو بەندەو پێغەمبەری خوایە.

<u>پرسیار :ئەی باشە حاڵ و وەزعی ناهەمواری مسوڵمانان بێ زاری نەکردیت و وای لێ نەکردی کە نەیێیتە ناو ئیسلامەوە ؟</u>

- بە ڕاستی واقم وڕما کاتێك کە مسوڵمان بووم بینیم کە مسوڵمانان ئیسلام لە ناو خویاندا جێ بە جێ ناکەن، بە ڕاستی خوای گەورە دوو سەرچاوەی ڕاست و دروستی بۆ ژیانی مەدەنی و سیاسی داناوە کە ئەوانیش قورئان و سوننەتن، بەڵام بە داخەوە مسوڵمانەکان لە ژیانی خۆیاندا جێ بە جێی ناکەن و فەرمانڕەی پێ ناکەن ،وە حکومەتەکانیش لە وڵاتە ئیسلامیەکاندا پابەند نین بە یاسای ئیسلام، لە بەر ئەوە لاوازی مسوڵمانان لە ئەنجامی دورکەوتنەوەیان لە ئاینەکەیانەوە دروست بووە، وە ئەگەر بگەڕێنەوە بۆ دینەکەیان ئەوا بە هێز دەبنەوەو سەرکەتوو دەبن .

پرسیار: حەز ئەکەین کە باسی هەندێ لەو چالاکیانەمان بۆ بکەیت کە بەشداریت تیا کردوون دژی ئیسلام.

ـ لە ساڵی ١٩٨١ کۆنگرەیەکی نهێنی لە بنکەی لێکولینەوەی ستراتیجی لە ویلایەتی "تەکساس" گیرا، من یەکێك بووم لە ئەندامە کاراکانی ئەو کۆنگرەیە، دروشمەکەی بریتی بوو لە : "چۆن بەرەنگاری شەپۆلی ئیسلامی ببینەوە؟" لەوێدا وڵاتە ئیسلامیەکانمان جیاکردەوەو پۆلێنمان کردن بۆ ئەو وڵاتانەی کە زیاتری کاریگەری ئیسلامیان تیایەو پێشکەوتوترن وەك میسرو عیراق و پاکستان، وە وڵاتانێکیش کە زیاتر خۆشەویستی ئیسلامیان هەبێت وەك ئێران و ئەفغانستان و تاجکستان و شیشان و سودان و تشادو تورکیا .

کۆنگرەکە هەر وڵاتەی بە تەنیا خستە ژێر دیراسەو لێکۆڵینەوەی تایبەتەوە، لێکۆڵینەوەکەش بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارێکی گرنگ بوو ئەویش : چۆن بچینە ناو ئەو وڵاتانەوەو کار بکەین بۆ بە گاور کردنیان ؟ وە ئەگەر لەو مەبەستەمان سەرکەوتو نەبوین و توشی نسکۆ هاتین، ئەوا کەنیسە هەڵئەسێت بە نانەوەی ئاژاوەی ناوخۆیی، ئەمەش بە کردار کەنیسە بە یارمەتی وڵاتانی رۆژئاوا پێی هەڵساو سەرکەوتوبوون لەو خاڵەداو توانیان کە فیتنەو ئاژاوەی ناوخۆیی لە ئەفغانستاندا دروست بکەن و یارمەتی هەموو کۆمەڵە شەرکەرەکانیان ئەدا تاکو دژایەتی یەکتری بکەن .

هەروەها لە ئێراندا هەوڵیاندا بۆ ئەوەی کە سوننەو شیعە بکەن بە گژ یەکاو یەك نەگرن، وە ئەو تەمومژو ناکۆکی و تایەفەگەریەی کە لە ئێران و وڵاتانی کەنداودا هەیە ئەنجامی هەوڵ و تەقەلای ئەو رێکخراوە کەنەسیانەیە، وە کاتێك هاتنە سۆدان بینیان کە ئیسلام ئاینی بەرچاوو بڵاوە لە خواروی سودانا، سەیریان

کرد کە سۆدان دراوسێی کۆمەڵی وولاتی ئیسلامیەو کاریگەریان هەیە لە سەر خەڵکەکە، فەرمانڕەوای ئەو کاتەی ئینگلیز هەڵسا بە دانانی یاسایەك بە ناوی " ناوچە کەفالەت کراوەکان " کە بە پێی ئەو یاسایە قەدەغە بوو خەڵکی سەروو بچێتە بەشی خواروو، وە خەڵکی خوارووش بڕوات بۆ ناوچەکانی تر، ئەمەش بۆ ئەوەی بتوانن کە مەسیحیەت بە تەواوی لە خوارووداا بڵاو بکەنەوەو ئیسلامی تیا ریشە کێش بکەن، ئەم یاسایە کاری پێ ئەکرا تا سەردەمی سەربەخۆی ساڵی ١٩٥٦، وە ئەوەی ویستیان کردیان، ئێستاش کەنیسە بە هەموو هەوڵێکی ئەیەوێت کە لە دەسەلاتی ئیسلامی بدات لە سۆداندا، چونکە باوەڕی وایە کە بەرامبەر شەپۆلی تەنسیری وەستاوە .

پرسیار: ئەی نەخشەی کەنیسە چی بوو بۆ ئەو وولاتانەی کە خستبونیە ژێر پۆلێنی پێشکەوتوتری ولاتەکان لەو کۆنگرەیەدا کە لە ساڵی ١٩٨١ بەسترابوو ؟

ـ لەو ولاتانە عێراق و میسرو پاکستان، ڕۆژ ئاوا بە ئیعازی کەنیسە خستنیە ژێر وورد بینەوە تاکو بتوانێت حوکمیان بە سەردا بکات، ئەوەش لە ڕێگەی دروستکردنی گرفت و کێشەی ناوخۆیی لە لایەك وخولقانی ناکۆکی و شەڕو بێ متمانەیی لە گەڵ دراوسێکانیان لە لایەکی ترەوە، مەبەستەکەش وەستان و پەك کەوتنی پێشکەوتن و گەشە سەندنی زانستی و تەکنۆلۆجی ئەو وولاتانە بو ئەویش لە بەر خزمەتی قەوارەی زایۆنی، وە بە تایبەت عێراقەوە،سەرانی داگیرکەری کۆنی عێراق بەریتانیا هاتن بۆ لای سەددام و بە پێی ئەو نەخشە کۆنانەی کە هی سەردەمی داگیرکردنیانەوە لایان مابۆوە، توانیان سەددام قەناعەت پێ بکەن کە کوێت بەشێکە لە عێراق و پارێزگایەکی عێراقی بووە لە کۆندا، هەڵیان نا تا لە

سەر داگیرکردنی کویت سور بێت، ئـەمریکاش دەورێکـی زۆر گـەورەی هـەبوو لـە هەڵنانی سەددامدا بۆ داگیرکردنی کوێت، ئیتر دوای ئەوەی سەددام دەستی گلا لە داگیرکردنی کوێت و بەو شێوەیەی کرد کە ئەمریکا ویستی ، ئەمریکاش ڕێگەی بۆ خوش بوو تا دەست بکاتە جێ بە جێ کردنی چەندەها سیناریۆ کە ئێستە لە بەر چاومانەوە هەندێکیان دەبینین .

<u>پرسیار: چ دەورێکت پێ سپێراوە کە پێی هەڵسیت، وە ئـەو لایەنانـە چـی بوون کە کارت لەگەڵ ئەکردن ؟</u>

ـ ڕاسپێری کۆنگرەکە ئەوەبوو کە پێویستە عیلمانیەکان بە کار بێنین بۆ کـەم بونەوەو بەربەست کردین ئیسلامیەکان لە جیهانی ئیسلامیدا، ئـەویش لـە ڕێگـەی پاڵپشتیکردن و یارمەتی دانی کۆمەڵـە عیلمانیـەکان، وە پاڵـە پەسـتۆکردنە سـەر یەکێك لە وولاتە ئیسلامیەکان کە سەرانی بزوتنەو ئیسلامیەکان لـە گرتوخانـەکان تونـد بکـات، تەنانـەت ئەگـەر کـار بگاتـە ئـەوەش کـە سـەرانیان لـە نـاو بـەرن و تەسفیەیان بکەن .

جا لـەم بـوارەدا دەوری مـن کـورت کرابـۆوە لـەوەی لـە واسـیتە بم لـە نێـوان کەنیـسەی ڕۆژئـاواو ڕۆژهەڵاتـدا تـاکو بتـوانین یارمـەتی عیلمانیـەکان بـدەین دژی ئیسلام ، هەسـتام بـە گەیانـدنی بـڕی ملێۆنێـك و ٨٠٠ هـەزار دولار لـە کەنیـسەی هۆڵەندیەوە لە شـاری ئەمـستردام بـۆ کەنیـسەی میـسری تـاکو بـە سـەر سـەرانی عیلمانی میسردا بیبەخشن بۆ ئەوەی کە ئیسلامیەکان بگرن و ئەگەر پێویستیشی کرد تەسفیەی لاشەییان بکەن، بە تایبەت بەرامبەر کۆمەڵی " برایانی مسوڵمان " " الاخـوان المـسلمون " ئـەم پارەیـەش لـە نێـوان سـاڵەکانی (١٩٩٦ – ١٩٩٨) تەسلیمم کردووە، ئنجا یەك لە دوای یەك ڕاپۆرتـەکانمان پـێ ئەگەیـشت، وە ئـەو

کۆمەڵانەش کە ئەم کارانەیان ئەنجام ئەدا هیچ کامیان بەوی تریانیان نەئەزانی .

پرسیار: کێ بوون ئەو کەس و لایانەنانەی کە لەو کۆنگرەیەدا بەشدار بوون ؟

ـــ نوێنەرانی کەنیسەکانی وولاتە عەرەبی و ئیسلامیەکان، وولاتە ڕۆژئاواییەکان، تەوەرەی کاری کۆنگرەکەش بریتی بوو لەوەی کە چۆن کەنیسە بتوانێت زاڵ بێت بە سەر وولاتە عەرەبی و ئیسلامیەکانداو کاریان تیا بکات، یان لە ژێر پەردەی یارمەتی دانی مرۆیی، یان ئەگەر لەو ڕێگەوە بەروبومی نەبوو لە ڕێی پاڵەپەستۆکردنە سەر حکومەتەکان وەك باسم کرد .

پرسیار: ئایا وا نابینیت کە ئەم قسانەی تۆ ئەیکەیت پڕ مەترسی بن بۆت و ژیانت بخەنە مەترسی مردنەوە ؟

ـ بەڵێ هەست بەوە ئەکەم و ئازانم، بەڵام ویستم کە چەند نێهنیەکی کەنیسە کە لە دوتۆیی لاپەڕە شاراوەکانی خۆیاندایە دژی ئیسلام ئاشکرایان بکەم، بە تایبەت دوای ئەوەی کە بوومە مسوڵمان هیچ لە مردن ناترسم بە تایبەت ئەگەر بەرگری بێت لەم ئاینە پیرۆزە .

پرسیار: کام وولاتی عەرەبی و ئیسلام ڕێکخراوو بانگەوازە بە گاورکردنەکانی تێدایە؟

ـ زۆربەی وولاتە عەرەبی و ئیسلامیەکان شەپۆلی بەهێزی بە گاورکردن گرتویەتیەوە، بۆ هەر وولاتێك بەرنامەی تایبەتیان بۆی هەیە، ڕۆژئاوا ئەتوانێت چەندێك کەنیسەی بوێت لەو وولاتانەدا دروستی بکات، ئەویش لە ڕێی چەندەها شێوازو هۆکاری جیا جیا .

پرسیار: لە چوارچێوەی ئەوەی کە ناو ئەبرێت بە ئیرهابی نێودەوڵەتی دیارە کەوا نەخشەیەك هەیە بۆ لێدانی کارە خێرخوازیە ئیسلامیەکان .. سیناریۆی ئەم نەخشەیە چۆن ئەبینیت ؟

پەرەسەندن و زیادبونی کارە خێرخوازیە ئیسلامیەکان کەنیسەی بێزارو بێ تاقەت کردبوو، لە بەر ئەوە هەڵساوون بە ئەنجامدانی چەند بەرنامەیەك بۆ نەمانی کاری خێرخوازی ئیسلامی لەوانە :

- توجیهی وولاتە ئیسلامیەکان و ئاگادارکردنەوەیان بەنەهێشتن و بن بڕکردنی کارە خێرخوازیە ئیسلامیەکان .
- کار کردن بە هەموو شێوەیەك بۆ ڕاوەستان و پەك خستنی ڕێکخراوە خێرخوازە ئیسلامیەکان، تاکو گورەپانەکە چۆڵ ببێت بۆ ڕێکخراوە کەنەسیەکان و بتوانن بە ئارەزوی خۆیان هەرچی ئەیانەوێت بیکەن .
- پەرەپێدان و گەشە پێکردنی ڕێکخراوە ڕۆژئاواییەکان کە لە ژێر پەردەی ڕێکخراوە مرۆییەکاندا کار ئەکەن، تاکو هەڵسن بە کاری سیخوری و هەواڵنێری و کۆکردنەوەی زانیاری لە سەر ئەو وولاتانەی کە کاریان تیا ئەکەن .
- وە ئەگەر کەنیسە سەرنەکەوت لەوەداو فەشەلی هێنا، ئەوە هەندێ لە شوێن کەوتوو ئاڵقە لە گوێکانی خۆی بە کار دێنێ لە دروست کردن و هەڵگیرساندنی فیتنەو ئاژاوەی ئەهلی ناوخۆیی، تاکو ئاسایش و هێمنی تێك بچێت و ببێتە هۆی دەست تێوەردانی وولاتە ڕۆژ ئاواییەکان

پرسیار: چ پەیامێکت هەیە کە پێت خۆش بێت بیگەیەنیت بەمسوڵمانان ؟

- بۆ برا مسوڵمانەکانم ئەڵێم : خوای گەورە نیعمەت و بەختەوەری ڕشتووە بەسەرتانا بەم ئیسلامە دوور مەکەونەوە لێی و کەم و کوڕی تیا مەکەن، چونکە

بە راستی ڕۆژئاوای مەسیحی هەموو مەبەستێکی لە ناوبردن و پوکانەوەی ئیسلامە، ئەم ئیسلامەش گەورەترین دەسمایەو سەروەتی ئێمەیە، ئەگەر ئیسلامتان لە ژیانی خۆتاندا جێ بە جێ کرد ئەوە بە هێز ئەبن و ڕۆژئاوا لێتان ئەترسێت، تەنها ئەوەی کە لەسەرتانە ئەوەیە کە گرنگی بدەن بە زانست و زانیاری تا بتوانن بنەمایەکی پتەوو بە هێز دروست بکەن و بتوانن بە شێوەیەکی ماددی و مەعنەوی بەرەنگاری ئەو هەموو هێرشە ببنەو کە ڕوو بەرووی خۆتان و ئاینەکەتان ئەبێتەوە، وە بە بیروڕای من ئەگەر مسوڵمانەکان ٪١٠ لە ئاینەکەیان جێ بە جێ بکەن، ئەوە زاڵ ئەبن بە سەر ڕۆژئاوادا، وە زۆربەی گرفتەکانمان ئەبڕی، دەی چۆن ئەبێت ئەگەر هەموو ئیسلام جێ بە جێ بکەین !.

پێرست